

**TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI
GÖÇ POLİTİKALARI NASIL
GÜÇLENDİRİLEBİLİR?**

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Göç Politikaları Nasıl Güçlendirilebilir?

Yazarlar

Özge Aktaş Mazman, Gizem Fidan

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı G ç Politikaları Nasıl Güçlendirilebilir?

TESEV

Türkiye Ekonomik ve
Sosyal Etüdler Vakfı

Halaskargazi Mah. Halaskargazi Cad. No:38/66E
İ Kapı No: 215 34371 ŐiŐli / İstanbul

Tel: +90 (212) 292 89 03
info@tesev.org.tr
www.tesev.org.tr

Yazarlar

Özge Aktaş Mazman, Gizem Fidan

Katkıda Bulunanlar

İtir AkdoĒan, TuĒba  zsoy

Görseller

Adobe Stock

Tasarım

Bilge Basım

Copyright   Aralık 2025

TESEV Yayınları

ISBN 978-625-8256-08-6

Tüm hakları saklıdır. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan bu yayının hibir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla (fotokopi, kayıtların ya da bilgilerin arŐivlenmesi, vs.) oĒaltılamaz.

Bu yayında belirtilen görüŐlerin tümü yazarlara aittir ve TESEV'in kurumsal görüŐleri ile kısmen ya da tamamen örtüŐmeyebilir. TESEV, bu yayının hazırlanmasındaki katkılarından ötürü İŐve İstanbul BaŐkonsolosluĒu'na teŐekkür eder.

Aralık 2025'te yayınlanan bu metin Nisan 2026'da güncellenmiŐtir.

İçindekiler

Arka Plan	6
Uluslararası, Ulusal ve Yerel Ölçekte Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Göç Politikaları	12
Uluslararası Belgeler ve Süreçler	12
Ulusal Belgeler	13
Belediyelerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Göç	17
Türkiye’de Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Göç Politikası için Çözüm Bekleyen Alanlar	21
İstihdam	21
Eğitim.....	23
Sağlık	25
Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet	26
Geri Dönüş	27
Afet ve Kadın Göçmenler	28
Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Göç Politikası için Öneriler	31
Ekler	33

ARKA PLAN

Arka Plan

Göç insanlık tarihi boyunca izlenen, dünya üzerindeki yerleşim desenlerini değiştiren en temel demografik etkenlerden biri. Göç hareketlerinin yönlerini ve nedenlerini açıklamak amacıyla ekonomi, sosyoloji, siyaset bilimi ve mekânsal analiz gibi çeşitli disiplinlerde çok sayıda kuramsal yaklaşım geliştirildi. Bu kuramlar göç olgusunu anlamak için öncelikle göçün ortaya çıktığı bağlamsal koşulları ayrıntılı biçimde ele aldı. Bu koşulların uluslararası, ulusal ve yerel göç yönetimine etkileri de şüphesiz politika araştırmalarının odak konularından biri oldu. Bu rapor Türkiye’de toplumsal cinsiyete duyarlı göç politikalarının mevcut durumunu fırsat ve kısıtları ile inceleyerek bu doğrultuda politika önerileri sunmayı hedefliyor. Bu incelemeye geçmeden önce göç politikalarını etkileyen konjonktürel faktörlerin ve Türkiye’de göç yönetiminin temel dinamiklerinin değerlendirilmesi, isabetli ve uygulanabilir politika önerileri oluşturmak açısından büyük önem taşıyor.

Uluslararası göçmen tanımları farklılık gösterse de 2024 yılı itibarıyla dünya nüfusunun yaklaşık %3,7’si göçmen ve bu oran 1990’a kıyasla iki katı ve artış eğilimi gösteriyor.¹ Bu azımsanmayacak bir oran olsa da göçün istisnai bir doğası olduğunu da gösteriyor. Peki nasıl oldu da bu istisnai olgu dünyada siyasi ajandaların baş gündemine yerleşti, seçim vaatlerine dönüştü, son yıllarda yapılan birçok diplomatik anlaşmayı yönlendirdi?

Göçmenlerin işgücü piyasalarındaki rolü yoğun göç alan ülkelerde tartışmaların merkezinde yer alıyor. Göçmenlerin yerleşiklerin işlerini ellerinden aldığını id-

dia eden popüler diskurun aksine, göçün ekonomik kalkınmayı çoğunlukla olumlu etkilediği araştırmalarla gösterildi.² Doğurganlık oranının Türkiye dahil birçok ülkede hızla düştüğü ve nüfusun yaşlanma eğiliminde olduğu mevcut durumda, distopik demografik senaryolar uzak olmayan bir gelecekte gerçek olabilir gibi duruyor. Göçmenlere duyulacak ihtiyacın yakın gelecekte iyiden iyiye artacağına sinyalleri en azılı göçmen karşıtı hükümetlerin dahi geçici de olsa göçmen kabul eden programlar açmaya mecbur kalmasıyla geliyor.³ Biryandan da sonu gelmeyen savaşlar ve iklim krizi⁴ nedeniyle zorunlu göç hareketlerinin artacağına dair tartışmalar hız kazanıyor. Öte yandan ABD’de ve Avrupa’da sağ eğilimli siyaset yükselmeye devam ediyor ve baskın olarak güvenlikçi, sınır koruyucu, kontrol ve denetimi ön plana çıkaran göç politikaları hayata geçiriliyor. Korumacı merkezi politikalar ve bu yöne direksiyon kıran uluslararası diplomasi nedeniyle uluslararası kuruluşların ve büyük sivil toplum örgütlerinin göçmenlerin uyumları için geliştirilen programlara yaptıkları yatırım da son yıllarda dikkat çekici şekilde kısıyor.⁵ Bu dönüşüme biraz daha yakından bakmak önemli.

Göç bağlamı

Avrupa ve Türkiye’nin içinde bulunduğu geniş coğrafyada 1990’ların başından itibaren Berlin Duvarı’nın yıkılması, Yugoslavya’nın ve Sovyetler Birliği’nin dağılması sonrası geçiş süreçleri, Orta Doğu’daki istikrarsızlık hem çalışma hem de sığınma amaçlı göçü tetikledi. Bölgedeki siyasal, ekonomik ve toplumsal

1 <https://publications.iom.int/books/migration-policy-insights-2024-focus-towards-policy-excellence-transformative-change>

2 Bkz: de Haas, Hein (2010). “Migration and Development: A Theoretical Perspective.” International Migration Review. ; Massey, Douglas S., et al. (1993). “Theories of International Migration: A Review and Appraisal.” Population and Development Review. ; Ramon Mahia, Rafael de Arce, Ahmet Ali Koç ve Gülden Bölük (2020), “The Short and Long-term Impact of Syrian Refugees on the Turkish Economy: A Simulation Approach”, Turkish Studies, 21(5): 661-683.)

3 <https://www.economist.com/leaders/2025/10/23/the-migration-schemes-even-populists-love>

4 Daha fazla bilgi için: <https://www.tesev.org.tr/tr/research/iklim-multeciligi-kavraminin-hukuki-gorunumu-mevcut-koruma-araclarinin-degerlendirilmesi-ve-cozum-onerileri/> ve https://www.ipcc.ch/apps/njlite/srex/njlite_download.php?id=6477

5 https://mmr2025.mixedmigration.org/mmr/2025/?utm_source=MMC+Global+Newsletter&utm_campaign=6296d53154-EMAIL_CAMPAIGN_2025_11_19_07_41&utm_medium=email&utm_term=0_-6296d53154-668488515#, s.215.

gelişmeler hem zorunlu hem de gönüllü göç hareketlerini artırırken, bu hareketlilik göç rejimlerinin yeniden şekillenmesine yol açtı. Yine bu dönemde Türkiye’de ev içi bakım emeği için oluşan ve 2000’li yıllarla birlikte artan talep özellikle Türkî Cumhuriyetler, Kafkasya ve Filipinler’den gelen kadın göçü ile karşılanmaya başlandı. 1960’lı yıllardan itibaren ağırlıklı olarak Avrupa’ya emek göçü veren Türkiye, 2000’lerden itibaren transit ülke konumundan göç alan, hatta uzun süreli yerleşimi deneyimleyen bir ülkeye dönüştü. Afrika’dan gelen göçmenler ilk dönemlerde Türkiye’yi bir geçiş ülkesi olarak tanımlasa da bu geçişin yıllarca gerçekleşmediğini gösteren azımsanmayacak sayıda Afrikalı göçmen var. Türkiye’ye gelen göçün Avrupa Birliği’ni (AB) de etkilemesi sonucunda göç politikaları AB ile Türkiye arasında müzakere edilerek de belirlendi. 1998 sonrası AB tarafından Türkiye’nin üyelik sürecini değerlendirmek üzere hazırlanan ilerleme raporlarında göç önemli bir yer tutmaya başladı.⁶ 2000’lerin ortalarından itibaren AB’nin göç politikalarında sınır kontrolü, birlik sınırlarının dışına taşınarak göçmenlerin AB’ye gelmeden durdurulması ve başka ülkelere yerleştirilmesi stratejisi belirleyici hale geldi. Schengen vize düzenlemelerinin sertleşmesi ve düzensiz göçün kriminalize edilmesi, göçün dünyada destekleyici değil engelleyici çerçevelerle ele alınmasına yol açtı. Özellikle 2011’de Suriye’de başlayan iç savaş, Türkiye’nin küresel ölçekte en fazla “mülteci” barındıran ülkelerden biri haline gelmesine yol açarak göç yönetiminin yapısal önemini artırdı. Bu büyük ölçekli yerinden edilme, Avrupa’ya yönelik yeni göç dalgalarını tetikleyerek AB göç rejiminde güvenlik odaklı eğilimleri güçlendirdi. Bu politikalar Türkiye gibi komşu ülkeleri de etkileyerek, 2016 AB-Türkiye Mutabakatı⁷ gibi düzenlemeleri ortaya çıkardı. Bu mutabakat, Türkiye’yi Avrupa’nın dış sınırlarının korunmasında merkezi bir aktör haline getirirken, göç yönetiminin ikili müzakerelerde stratejik bir konuma sahip olmasına da neden oldu.

Böylece 2011’den itibaren uygulanan insani koruma ve daha sonra göçmenlerin uyumunu önceleyen uygula-

malar uluslararası gelişmeleri takiben 2016’dan sonra yerini yavaş yavaş sınır güvenliği eksenine çevirmiş oldu. Ancak Türkiye’de ana çerçeve hâlâ tamamen güvenlik odaklı değildi; orta ve uzun vadede göçmenlerin yaşam koşullarını iyileştirmeyi öncelikleyen uyum politikaları ve projeleri, çalışma izni düzenlemeleri, belediye destek programları devam ediyordu. 2020’lerle birlikte ise uyum politikaları ve çalışmaları devam etmekle birlikte Türkiye göç politikasına güvenlik yaklaşımı eklendi.⁸ Örneğin Göç İdaresi Başkanlığı’nın 2024-2028 Stratejik Planı’nda göç politikalarının “insan hakları odaklı etkin göç yönetimi” çerçevesi sürdürülmesi vurgusunun yanında geçmiş stratejik planlarla karşılaştırıldığında planlarda düzensiz göçle mücadele ve sınır kontrolüne ilişkin önceliklerin arttığı görünüyor. Bu dönüşümün arkasında yukarıda bahsedilen uluslararası diplomatik gelişmelerin baskısı, Afganistan ve İran sınırından geçen düzensiz göçmenler, Suriye’ye geri dönüş stratejilerinin güçlenmesi, ekonomik kriz, toplumsal tepkinin yükselmesi ve uluslararası ve ulusal siyasetin dinamikleri gösterilebilir.

Dönüşüm yalnızca devletlerin sınır yönetimi veya uluslararası politikaları açısından değil, aynı zamanda göçün toplumsal cinsiyet eksenindeki etkileri bakımından da çok önemli sonuçlar yarattı. Bölgedeki sınırların sıkılaşması göçmenleri daha riskli yollara yönlendirirken bu durum göçmenlerin insan kaçakçılarına bağımlılığını ve özellikle kadınları etkileyen cinsel sömürü için insan ticareti vakalarını etkiledi. Geçiş yapılan ülkelerde uzun süreli bekleme ve güvencesiz koşullar kadınların barınma, sağlık, çocuk bakımı gibi hizmetlere erişimini ve şiddetten korunmalarını güçleştirdi. Devletlerin bölgedeki sınırları sıkılaştırması ile “aile birleşmesini” öncelleyen veya içerde tutan göç politikaları azaltıldı ve kadınların sosyal destek ağları zayıfladı. Kadınların bakım emeği yükleri konusunda desteğe ihtiyacı arttı.

Ulusal strateji ve eylemler görece sınır güvenliğine, geri dönüşlere ve göçmenlerin geçiciliğine yönelirken, Türkiye’ye yerleşen ve hayatını burada devam ettiren kırılgan gruplara yönelik çalışmalara ihtiyaç artıyor.

6 <https://research.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2025/12/Turkiyenin-Uluslararası-Göç-Politikaları-1923-2023.pdf>

7 <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement>

8 https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2024/08/AIDA-TR_2023-Update.pdf

Ulusal göç yönetiminde bazı geçici uygulamalarla kırıl-ganlıklar giderilmeye çalışılıyor. Bu uygulamaların tüm ilgili kurumların iş birliği içinde, şeffaf ve planlı olarak yürütüldüğü takdirde etkisinin ne denli artabileceği tartışmasına ise ihtiyaç duyuluyor. Bahsedilen dönüşüm Türkiye’de göç yönetiminin temel aktörlerinin strateji ve eylemlerine nasıl yansıyor? Bu değerlendirmeyi yaparken kamu aktörlerinin yanı sıra kalkınma odaklı göç yaklaşımının benimsendiği dönemde büyük yatırımlar yapan uluslararası örgütleri de resme dahil etmek gerekiyor.

“**Ulusal strateji ve eylemler görece sınır güvenliğine, geri dönüşlere ve göçmenlerin geçiciliğine yönelirken, Türkiye’ye yerleşen ve hayatını burada devam ettiren kırıl-gan gruplara yönelik çalışmalara ihtiyaç artıyor.**”

Göç yönetimi

Türkiye’de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 2013 yılında kurulması göç yönetiminin ulusal koordinasyon kapasitesini güçlendirmek için atılmış önemli bir adım. Kurum 2021 yılında Göç İdaresi Başkanlığına (GİB) dönüştürüldü. Kurulmasından hemen sonra, dünya göç hareketleri içinde en yüksek ölçeklilerden birini ortaya çıkaran Suriye savaşını takiben Türkiye’ye çok kısa sürede düzenli ve düzensiz giriş yapan göçmenlerin koordinasyonunu üstlendi. Kurumun uzman personeli bağ-lama uygun genişletildi ve kuruma politika yapan, uygulayan ve ilgili diğer kurumlar arası koordinasyonu sağlayan merkezi bir rol verildi. Bu dönemde, göçmen-leri kayıt altına alma ve temel hizmetlere erişimleri konusunda gereklilikleri yerine getirmek için uluslararası sözleşme, mutabakat ve insan hakları temelli yaklaşımları baz alan politikalar geliştirildi ve kurum bunları gerçekleştirme konusunda başarılı bir performans ser-giledi.

Yukarıda bahsedilen küresel ve diplomatik gelişmeler, Türkiye’ye gelen büyük ölçekli göçler, kayıt dışılık, göç-menlerin toplumsal uyumu ile ilgili sorunlar, işgücü piyasasına entegrasyonun zorlukları, korunma ihtiyaç-ları ve yerel yönetimlerin artan yükü gibi göç yönetimi-ni zorlaştıran unsurlarla baş edebilmek için tüm yükün yalnız GİB’de olmadığı, diğer kamu kurumlarıyla iş bir-liğini öne çıkaran bütüncül, izlenebilir göç yönetişi-mi gerekiyor.

Güçlendirilmiş bir göç yönetimi için hem merkezi kamu kurumları arasında hem de merkez ve yerel yönetimler arasında etkin bir koordinasyonun, iletişimin ve iş bir-liğinin güçlendirilmesi gerekiyor. Bakanlıkların üstlen-diği sorumluluklar, göçmenlerin uyumu için attıkları adımlar bulunuyor. Örneğin sosyal uyum yardımları yapılıyor, bunun için AB iş birlikleri kuruluyor.⁹ Türkiye’nin yabancılarla ilgili göç stratejilerini belirle-mek, koordinasyonunu ve uygulanmasını takip etmek-le görevli İçişleri Bakanlığının başkanlık ettiği ve ba-kanlık tarafından belirlenen bakanlık, kurum ve kuruluş temsilcilerinden oluşan Göç Kurulu düzenli olarak toplanıyor; toplantılarında yerel yönetim tem-silcileri bulunmuyor, sivil toplumu temsilen Kızılay katılıyor.¹⁰ İllerde ise valiler başkanlığında il göç ku-rulları toplanıyor, bu kurullarda yerel yönetim temsil-cileri de yer alabiliyor. Göç İdaresi Başkanlığı sivil toplum örgütleri (STÖ’ler) ile toplantılar, eğitimler organize ediyor. Diğer yandan bu çalışmaları bütüncül olarak kamuya açık kaynaklardan takip etmenin güç-lüğü kurumlar arası iletişimin sınırlı kaldığına işaret ediyor.

GİB’in hazırladığı Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı en son 2018-2023 dönemi için hazırlanıyor ve için-de bulunduğumuz dönem için yeni bir plan henüz ya-yınlanmıyor. Halen göçmenlerin uyumunu önceleyen uygulamalar mevcut olsa da sistematik bir plan çerç-vesi bulunmadığı için izleme ve değerlendirilme imkânı kısıtlı kalıyor. Bazı uygulamalar dönemsel hayata geçi-riliyor ve talimatlarla yürütülebiliyor. Örneğin kayıtsız göçmenlerin kayıt altına alınması için 2025 yılında baş-latılan uygulama ile ilgili kamuya açık bir tebliğ bulmak

⁹ <https://multeciler.org.tr/yabancilara-yonelik-sosyal-uyum-yardimi-programi-suy/>

¹⁰ Göç İdaresi Başkanlığının haberlerine göre: <https://www.goc.gov.tr/arama/ara/g%C3%B6%C3%A7%20kurulu>

mümkün değilken, İl Göç İdarelerine gönderilen bir yazı ile bu uygulamanın hayata geçirildiği, kayıt dışı göçmenlerin de aracı kurumlar, sosyal ağları ve sosyal medya duyuruları vesilesiyle bundan haberdar olduğu biliniyor.

Türkiye’de göçmenlere yönelik sosyal hizmetlerin önemli bir kısmı yerel yönetimler tarafından karşılanıyor. Barınma, sosyal uyum, dil kursları, psikososyal destek ve şiddetten korunma gibi hizmetlerde belediyeler temel uygulayıcılar haline geldi. İsveç Belediyeler Birliği (SALAR), Türkiye Belediyeler Birliği (TBB), Marmara Belediyeler Birliği ve Çukurova Belediyeler Birliği iş birliğinde yürütülen RESLOG programı kapsamında ve TBB koordinasyonunda Belediye Başkanları Göç Platformunun 2021 yılında hazırladığı göç politika önerilerinde¹¹, mali sorunların çözümüne ilişkin politika önerileri, yetki sorunlarının çözümüne ilişkin öneriler, sosyal uyum sorunlarının, kurumlar arası koordinasyon ve iş birliği sorunlarının çözümüne ilişkin politika önerileri detaylarıyla incelenmiş. Yerel yönetimlerin göç yönetiminin hali hazırda önemli bir aktörü olduğu ama güçlendirilmeye muhtaç alanları tüm yönleriyle anlatılmış. Bakıldığında bu önerilerin henüz gerçekleşmediği anlaşılıyor.

Yoğun göç alan belediyeler ve GİB ile bu rapor kapsamında yaptığımız görüşmelerde de, kamu ve yerel yönetim iş birliğinin kısıtlarından bahsedildi. Göçü ilk karşılayan, ihtiyaçları çoğu zaman daha iyi anlayan, göç yönetiminde önemli bir rol üstlenmiş belediyelerin göç yönetiminin çekirdek kurumlarından biri olarak konumlandırılması son derece önemli. Göçmenlerin uyumu ve kadınlar dahil farklı kırılgan gruplar için GİB desteğiyle ve yerel yönetimler iş birliği ile yürütülen sayısız çalışma olmasına rağmen yerel yönetimlerin mali ve kurumsal kapasite farklılıkları, sağladıkları toplumsal cinsiyete duyarlı hizmetlerin sürekliliğini ve niteliğini doğrudan etkiliyor.

Yönetişim aktörlerinde son olarak uluslararası kurumlardan bahsetmek önemli. Bu kurumlar özellikle Suriye’den gelen göçün hız kazandığı 2011 yılından bu yana Türkiye’de büyük ölçekli göç politikası ve uyum

programları yürüttü. Bu programların neredeyse hepsi kamu kurumları ve/veya yerel yönetimler ile iş birliği yaparak, çoğu durumda da kapasite geliştirmeyi destekleme hedefiyle ilerledi. Çoğunda yerel STÖ’lerle de iş birliği yapılarak ihtiyaca yönelik eylemler planlandı ve farklı kesişimsel kırılganlıklara odaklanıldı. Merkezi politikanın uyum süreçlerine verdiği desteğe paralel planlanan bu programların etkileri yadsınmaz. Öte yandan uluslararası gelişmeler ve merkezi politikadaki dönüşümle birlikte uluslararası kurumların uyum programlarına yaptıkları yatırımların azaldığını belirtmek gerekiyor.

Toplumsal cinsiyet eşitliği boyutu

Göç bağlamı ve yönetim dinamikleri göçmenlerin yaşam koşullarını doğrudan etkiliyor. Bu etkileri kadın göçmenler özelinde incelemek önemli. Göç politikaları tarihsel olarak odağını sınır güvenliği, işgücü hareketliliği veya sığınma prosedürleri gibi ana arterlere yoğunlaştırırken toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar arka planda kalabiliyor. Göç tartışmalarında kadın göçmenlerin görünürlüğü ve kırılganlıkları politika gündeminde son yıllarda daha fazla yer bulmaya başlasa da göçmen kadınlara yönelik hizmet ve uygulamalar kadar kadına yönelik hazırlanmayan politika ve eylemlerin de *zarar vermeme* prensibi taşıması son derece önemli. Bu prensip insani yardım ve sosyal politika alanlarında kullanılan bir yaklaşımdan doğar ve geliştirilen politika ve yapılan müdahalelerin niyet edilememiş zararlara yol açmasını engellemeyi hedefler. Bu gözle değerlendirildiğinde Türkiye’nin göç politikasının da toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı hale getirilmesi için iyileştirilmeye açık yönleri bulunuyor.

Göç politikasında güvenlik odağının artması toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımlar açısından olumsuzluklar yaratabiliyor. Göçmenlerin, özellikle düşük ücretli, kayıt dışı ve güvencesiz sektörlerde yoğunlaşmaları cinsiyet temelli kırılganlıkları nedeniyle kadınları daha dezavantajlı bir konuma sokuyor. Ev içi bakım emeği, gündelik işçilik, kayıt dışılık, aile içi şiddet, adalete erişim, sağlık hizmetlerine erişim ve çocuk bakım yükleri gibi konularda yaşanan zorluklar göç politikalarının

¹¹ <https://www.tbb.gov.tr/sites/default/files/publications/2025-04/TBB%20Bask%20C4%B1%20web-.pdf>, ss.40-44.

toplumsal cinsiyet boyutunun öneminin altını çizirken, politika yapımında kapsayıcı yaklaşımların önemini ortaya koyuyor.

“ Göç tartışmalarında kadın göçmenlerin görünürlüğü ve kırılğanlıkları politika gündeminde son yıllarda daha fazla yer bulmaya başlasa da göçmen kadınlara yönelik hizmet ve uygulamalar kadar kadına yönelik hazırlanmayan politika ve eylemlerin de zarar vermeme prensibi taşıması son derece önemli. Bu prensip insani yardım ve sosyal politika alanlarında kullanılan bir yaklaşımdan doğar ve geliştirilen politika ve yapılan müdahalelerin niyet edilememiş zararlara yol açmasını engellemeyi hedefler. ”

Geliştirilmesi projesi göçmen kadınların yaşamın her alanına dahil için politika önerileri geliştirmeyi ve yaygınlaştırmayı hedefledi. Bunun için masa başı araştırmalar ve görüşmelerle yürütülen mevcut politika ve süreçler değerlendirmesini, konuda uzman ve/ veya sahada aktif STÖ'leri ve akademisyenleri bir araya getiren etkinlikler takip etti. Böylece politika ve yerel bilginin ne derece örtüştüğünü anlamak ve öneriler geliştirmek amaçlandı. Bu özellikleriyle rapor, Türkiye'de göç yönetiminin kadın göçmenlerin hayatlarını iyileştirecek şekilde düzenlenmesi için çağrı niteliğinde değerlendirilebilir.

Genel konjunktüre, mevcut göç yönetimi ve toplumsal cinsiyet eşitliği ilkeleri ile bakıldığında bu alanda kat edilecek çok yol olduğu görülüyor. Uluslararası gündemin ani ve sık değişimleri göç yollarını ve bağlarını etkilerken göçmenlerin insana yakışır yaşam koşullarına erişmelerine yönelik politikalar önem kazanıyor. Ulusal ve uluslararası ajandalarla yön bulan yatırımlar ise direksiyonu başka yönlere kırabiliyor. Yine de altını çizmek gerekir ki, bu proje kapsamında yürütülen araştırmayı uluslararası bir fon mümkün kıldı.

İsveç İstanbul Başkonsolosluğu desteğiyle yürütülen Türkiye'de Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Göç Politikası

ULUSLARARASI, ULUSAL VE YEREL ÖLÇEKTE TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI GÖÇ POLİTİKALARI

Uluslararası, Ulusal ve Yerel Ölçekte Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Göç Politikaları

Göçün toplumsal cinsiyet eşitliği boyutu Türkiye'deki kadın göçmenlerin demografik ve sosyo-ekonomik profiliyle birlikte incelenmeli. GİB'in Aralık 2025 verilerine göre¹² Türkiye'de ikamet izni bulunan yabancı nüfus sırasıyla Türkmenistan, Azerbaycan ve Suriye uyruklu ağırlıklı olarak düzensiz göçmenler arasında Afganistan, Suriye ve Türkmenistan uyruklular çoğunlukta. Bu veri setleri cinsiyet kısımları içermese de GİB'den 2025 yılında geçici koruma statüsü-GKS'ye sahip Suriyeli kadın sayısının 1.139.583 olduğu ve kadınların GKS'ye sahip toplam nüfusun yaklaşık %48'ini oluşturduğu öğreniliyor. GİB verileri hem ikamet izni hem de düzensiz göçmenler arasında Suriyelilerin yoğun olduğunu, öte yandan Türkiye'deki göçmen kadın profilinin bu grupla sınırlı olmadığını gösteriyor. Tüm bunları göz önünde bulundurarak kapsayıcılığı sağlayabilmek için raporda göçmen kavramı yasal statüden¹³, kayıt durumundan ve uyruktan bağımsız olarak bulunduğu ülkeden ayrılmış ve Türkiye'de geçici veya kalıcı ikamet eden nüfus için kullanılıyor.

Toplumsal cinsiyete duyarlı göç politika ve eylemleri farklı ölçeklerde geliştiriliyor. Türkiye özelindeki tartışmaya geçmeden önce uluslararası politika ve süreçlerin incelenmesi gerek. Bu bölüm uluslararası, ulusal ve yerel göç politika metinlerini tartışıyor, metinlere zarar vermeme prensibi çerçevesinden yaklaşıyor.

Zarar vermeme prensibi

Göç tartışmalarında kadın göçmenlerin görünürlüğü ve kırılganlıkları politika gündeminde son yıllarda daha

fazla yer bulmaya başlasa da kadınlara odaklanmayan politika ve eylemlerin de zarar vermeme prensibi taşıması son derece önemli. Bu raporda politika belgelerinde doğrudan kadın göçmenleri odak grup olarak belirtmeyen, ama bu gruba dolaylı olarak etki edebilecek tüm strateji, politika, amaç ya da eylemlerin bulunması hedeflendi. Tüm belgelerde “kadın”, “göç/göçmen” ve “kadın göçmen” ayrı ayrı arandı; bu gruplar ile ilgili olabilecek tüm konular ile ilgili tarama yapıldı. Örneğin ulusal planlarda geniş yer bulan kayıtsız işgücü ile ilgili tedbirler, belgede doğrudan kadın göçmenler için geliştirilen ya da uygulanan maddeler olarak belirtilmesi de kadın göçmenler özelinde değerlendirildi. Benzer şekilde, özel ihtiyaç sahibi, özel politika gerektiren ya da kırılgan grup tanımları, belgede göçmenleri kapsadığı kabul edildiyse, yine kadın göçmenleri dolaylı olarak ilgilendiren maddeler arasında listelendi. Böylece kadın göçmenleri ilgilendirebilecek tüm politikalar incelendi.

Uluslararası Belgeler ve Süreçler

Uluslararası ölçekte toplumsal cinsiyet eşitliği ve göç konusunda öncelikli metinler¹⁴ Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan çerçeve ve tematik alan belgelerinden oluşuyor. Ayrıca Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Bürosu (UNHCR), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ya da BM'yle ilişkili kuruluş statüsündeki Uluslararası Göç Örgütü (IOM) gibi kurumlar da kadın göçmenlerle ilgili uluslararası sözleşme, öneri, standart ya da raporlar yayınlıyor.

¹² <https://www.goc.gov.tr/istatistikler>

¹³ Kavramlarla ilgili detaylı bilgi için: [https://www.goc.gov.tr/Kurumlar/Goc.Gov.Tr/Files/Goc_Terimleri_Sozlugu\(1\).Pdf](https://www.goc.gov.tr/Kurumlar/Goc.Gov.Tr/Files/Goc_Terimleri_Sozlugu(1).Pdf)

¹⁴ BM belgeleri ve belgelerdeki denetim mekanizmaları/ organlarının ulusal hukukta bağlayıcılığı yok. Ancak belgelerin taraf olan devletlere ulusal politikalar için yol gösterici olduğu kabul ediliyor. Ayrıca bazı BM sözleşmeleri iç hukuktaki ilgili süreçten geçtikten sonra (Bakanlar Kurulu onayı gibi) bağlayıcılık kazanabiliyor. BM Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ulusal ölçekte bağlayıcılık kazanan sözleşmeler arasında. Avrupa Konseyi kararları ise uluslararası hukukta bağlayıcı, ancak iç hukukta uygulanabilmesi için benzer onay süreçlerinden geçmesi gerek. Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) ise Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan ve şiddet temelli bağlayıcı ilk sözleşme kabul ediliyor. Kaynaklar ve detaylı bilgi için: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-human-rights-defenders/declaration-human-rights-defenders> ve https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/law/types-legislation_en

Uluslararası belgelerde vurgulanan alanların başında, göçmen kadınlar ve kız çocukları açısından “eşitlik, toplumsal cinsiyet eşitliği, kesişimsel ayrımcılık yasağı, geri gönderme yasağı, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet yasağı”¹⁵ olduğu göze çarpıyor. Bu öncelikli alanlara ek olarak uluslararası belgeler devletleri “gerekli hallerde mültecilere alternatif barınma ve sosyal hizmetler”¹⁶ ve eğitim sağlık gibi temel hizmetler sağlamakla yükümlü tutuyor. Ayrıca Suriye’de rejim değişikliğinin gerçekleştiği 8 Aralık 2024 sonrasında artması beklenen Suriye’ye geri dönüşle ilgili altyapı eksiklikleri, sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve barınma zorluklarının altı çiziliyor.¹⁷

Uluslararası politika süreçlerinde de toplumsal cinsiyet eşitliği, göç ve veri vurgusunu bulmak mümkün. BM’nin 2015 yılında kabul ettiği Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarından (SKA) sekizincisi, İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme için “başta kadın göçmenler olmak üzere göçmen işçiler ve güvencesiz işlerde çalışan insanlar dâhil bütün çalışanlar için çalışma haklarını korumak ve güvenli ve emniyetli çalışma ortamları sunmayı” hedefliyor.¹⁸ Hedef göstergelerden “cinsiyet ve göçmenlik statüsüne göre, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) metin kaynaklarına ve ulusal mevzuata dayalı olarak işçi haklarına (örgütlenme özgürlüğü ve toplu pazarlık) ulusal uyum düzeyi” verisi ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayınlanıyor.¹⁹

2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi göçün kesişimselliğini vurguluyor ve bu konuda göstergelere yeni kısırlımlar eklenmesini söylüyor.²⁰ Örneğin 1.1 “Yoksulluğu sona erdirmeye” hedefi için yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfusun ölçülmesi planlanıyor ve verisinin göçmen statüsü kısırlımında toplanabileceği

belirtiliyor. Benzer şekilde toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen SKA 5’e de göçmen kısırlımlı veri ya da göç politikasının cinsiyet eşitliğine duyarlı olmasını sağlamak için resmi mekanizmalara sahip ülkelerin sayısı gibi eklemeler yapıldığı göze çarpıyor. Öte yandan bu kısırlımlardaki veri 2025 Sürdürülebilir Kalkınma raporunda görünmüyor.²¹

Uluslararası bazı endekslerde göç vurgusu olsa da konu endeks verilerine dahil edilmiyor. 2025 İnsani Gelişme Endeksi raporu²², örneğin, göçmenlerin işgücüne katılımı ve dijital işgücü platformlarıyla ilgili değerlendirmesinde kadın göçmenlere ve ev içi bakım emeğine odaklanılmadığını belirtiyor. 2024 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi²³ göç durumunun istihdam, sağlık hizmetlerine erişim gibi konularda eşitsizliği etkilediğini ve göçe dair veri toplanması gerekliliğini belirtiyor. İki endekste de henüz göstergeler arasında göçle ilgili bilgi göze çarpmıyor. Bu durum zaten derlemesi oldukça güç olan göç verisinin genellikle cinsiyet kısırlımı içermemesiyle açıklanabilir. Konudaki en kapsamlı veri portallarından Göç Veri Portalı bile kadın göçmen sayısı, kadın göçmen oranı ve insan ticareti mağdurları arasında kadınların oranı (vatandaşlık ülkesine ve istismar edildiği ülkeye göre) dışında cinsiyet kısırlımlı veri içermiyor.²⁴ Kadın göçmen sayısı ve profilinin bilinmemesi hem isabetli politikalar geliştirilmesini kısıtlıyor hem de politikaların etkisini izlemeyi ve değerlendirmeyi engelliyor. Cinsiyet kısırlımı olmayan veri setleri, zarar vermeme prensibiyle örtüşmüyor.

Ulusal Belgeler

Ulusal belgelerde hem uluslararası göç bağlamındaki değişimler hem de uluslararası belge ve süreçlerdeki

15 <https://dspace.ceid.org.tr/server/api/core/bitstreams/874faf6d-1e91-46ab-bfd4-d77658a77cda/content>

16 <https://dspace.ceid.org.tr/server/api/core/bitstreams/faf97566-9370-4cf2-a1a3-6953bfcbad9b/content>

17 <https://news.un.org/en/story/2025/09/1165945>

18 <http://www.surdurulebilir kalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2021/02/SKA-ve-Gostergeleri-Kapak-Birlestirilmis.pdf>

19 TÜİK Aralık 2025 itibarıyla bu veriyi istatistiki olmayan gösterge kabul ediyor: <https://sdg.tuik.gov.tr/8/>

20 <https://www.migrationdataportal.org/sdgs?node=0>

21 <https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2025/sustainable-development-report-2025.pdf>

22 <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2025reporten.pdf>

23 <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/gender-equality-index-2024-sustaining-momentum-fragile-path>

24 https://www.migrationdataportal.org/international-data?i=stock_perc_female&t=2024

vurgular bulunabiliyor. Bir yandan da ulusal göç politikalarının toplumsal cinsiyete ne derece duyarlı olduğunu anlayabilmek ve göç yönetiminde sorumlulukların nasıl dağıtıldığını görebilmek için çerçeve politika belgelerine bakmak gerek. Bunun için *zarar vermeme* prensibi çerçevesinde hem göçle ilgili belgeler tarandı, hem de kadını konu edinen belgelerde göç odağı incelendi. Böylece yalnızca doğrudan kadın göçmenler için geliştirilen politikaların değil, kadın göçmenleri ilgilendiren her konunun bu grubun özelleşen ihtiyaçlarını ne derece göz önünde bulundurduğu ya da bu grubu nasıl etkilediğinin veya dışarda bıraktığının incelemesi yapıldı. Kadın göçmenleri olumlu etkileyecek politikalar *zarar vermeme* prensibine uygun kabul edildi. Bu bölümde ilgili kurumların son iki strateji ve eylem dönemine ait incelemenin anahtar bulgularına yer veriliyor.

“ Zarar vermeme prensibi çerçevesinde hem göçle ilgili belgeler tarandı, hem de kadını konu edinen belgelerde göç odağı incelendi. Böylece yalnızca doğrudan kadın göçmenler için geliştirilen politikaların değil, kadın göçmenleri ilgilendiren her konunun bu grubun özelleşen ihtiyaçlarını ne derece göz önünde bulundurduğu ya da bu grubu nasıl etkilediğinin veya dışarda bıraktığının incelemesi yapıldı. ”

Ulusal ölçekte göçle ilgili belki de en önemli çerçeve belge GİB’in yayınladığı Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı. 2018-2023 dönemi için hazırlanan Plan, 2024 yılında yenilenmedi.²⁵ Kurumun uyumla ilgili çalışmalarının devam etmesine rağmen belgenin 2023 sonrası dönemde yenilenmeyişi stratejik amaç ve eylemleri izlemeyi zorlaştırıyor. GİB’in faaliyet raporlarında doğrudan belgedeki hedeflerin gerçekleşme durumuyla ilgili niceliksel bilgi göze çarpmıyor.²⁶ Bir yandan bu planda doğrudan kadın göçmenlere yönelik maddeler bulunsa da kapsam genişletilmeye açık. Örneğin Sağlık ve Uyum ile Sosyal Destek ve Uyum öncelikli alanlarında doğrudan kadın göçmenlere yönelik maddeler bulunuyor. Bu maddeler sağlık taramaları, mobil sağlık hizmetleri, aşılama, şiddete uğramış göçmen kadınlara yönelik koruma mekanizmaları ve kabul ve barınma merkezleri, kadın konukevlerinin geliştirilmesine değinilirken kadın göçmenlere odaklanabilecek bazı maddelerde bu grubun özelleşen ihtiyaçlarına kısıtlı olarak yer veriliyor. Örneğin, göçmenlere yönelik Bilgilendirme ve Uyum için planlanan mekanizma ve hizmetlerle ilgili maddeler arasında doğrudan kadın göçmenlere yönelik faaliyetler yer almıyor.²⁷ Halbuki danışma mekanizmaları ve araçlarını kapsayan bu maddenin göçmen kadınların özel ihtiyaçlarına yönelik düzenlenmesi birçok kadına destek olabilir. GİB 2019-2023 ve 2024-2028 Stratejik Planlarındaysa doğrudan kadın göçmenlere yönelik maddeler bulunmuyor. Düzensiz göçle mücadelede insan haklarına saygılı tedbirler ve etkin uluslararası koruma mekanizmalarıyla ilgili amaçlar kadın göçmenlere doğrudan odaklanmıyor. Uyumla ilgili maddelerde de değinilen “özel ihtiyaç sahibi yabancılar”ın bu özel durumları cinsiyetlerine göre belirlenmiyor; tanım kadınları da kapsıyor, ancak doğrudan kadın göçmenlere odaklanmıyor.²⁸ Stratejilerin *zarar vermeme* prensibi sınırlı kalıyor.

25 Bu raporun yazıldığı Kasım 2025 itibarıyla Göç İdaresi Başkanlığı 2026-2030 Düzensiz Göç Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı üzerinde çalışıyor.

26 2018-2024 yılları arasındaki faaliyet raporlarına göre: <https://www.goc.gov.tr/faaliyet-raporlari>

27 Stratejik Hedef 1.1

28 Kadın göçmenler özel ihtiyaç sahibi grubuna tek ebeveyn, engelli, hamile ya da şiddet mağduru gibi özellikleri de varsa dahil ediliyor. 2024 yılı Göç İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu’na göre: “Tespit edilen özel ihtiyaç sahibi sayısı: 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda özel ihtiyaç sahibi; başvuru sahibi ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden; refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişi şeklinde tanımlanmıştır”. Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Stratejik-Yonetim/Faaliyet-Raporu/2024/2024-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf>

Kalkınma Planlarında kadın/göç kesişiminde kabul edilebilecek madde sayısı kısıtlı. Göçün neden olduğu gerginlikleri takiben düzensiz göçle mücadele için sınır kontrolü, yönetimi ve güvenliğinin önemi 12. Kalkınma Planı'ndaki (2024-2028) bazı maddelerde göze çarpıyor.²⁹ Benzer içerikteki tedbirler 11. Kalkınma Planı'nda (2019-2023) görünmüyor. 12. Kalkınma Planı'nda yine önceki dönemde altı çizilmeyen, sürdürülebilir kalkınma için "kimseyi geride bırakmamak" vurgusu var, öte yandan afetler ve mülteci krizleri dahil olmak üzere küresel zorlukların SKA'lara ulaşmayı zorlaştırdığı da belirtiliyor.³⁰ Bu maddelerde doğrudan kadın göçmenlerle ilgili politikalara rastlanmıyor. 11. Kalkınma Planı'nda doğrudan kadın göçmenlere odaklanan herhangi bir madde yer almazken 12. Kalkınma Planı'nda bu kesişimdeki tek tedbir cinsiyet ve göç kırımında veri üretilmesi ve analizini kapsıyor. Kalkınma Planlarında doğrudan olmasa da kadın göçmenleri etkileyen başka tedbirler var. Bu tedbirlerde göçmenlerin işgücü piyasalarındaki rolü ve kayıt dışı istihdamın azaltılması, kurumsal³¹ göç yönetim kapasitesinin artırılması, uyum konuları göze çarpıyor. İş gücü piyasası ve kayıt dışı istihdam değerlendirirken kadın göçmenlere doğrudan odaklı tedbirlerin bulunmaması zarar vermeme prensibiyle çelişiyor. Kadınların erkeklerle görece iş gücüne eklenme kısıtları ve kayıt dışı istihdamın süreç ve sonuçlarının kadınlar için daha olumsuz tecrübelerle yol açabilirken toplumsal cinsiyet duyarlılığı olmayan tedbirler kadınları niyet etmeden de olsa dışarda bırakabiliyor. Öte yandan uyum konusundaki vurgu Kalkınma Planlarında yer buluyor. İki dönemde de göçmenlerin sosyal ve kültürel uyumu

hedefleniyor, 11. Kalkınma Planı'nda uyum konusundaki tedbirlerde bilgi eksikliği, olumsuz algı ve önyargıları gidermek için yapılacak farkındalık çalışmaları ve kurumsal göç yönetimi kapasitesinin güçlendirilmesi öneriliyor. 11. Kalkınma Planı'nda uyumla ilgili tedbirlerin daha geniş kapsamlı olduğu ve tüm göçmenleri kapsadığı,³² 12. Kalkınma Planı'ndaysa konudaki maddelerin ağırlıklı olarak çocuk ya da gençlere odaklandığı görülüyor.³³ Odak gruplar arasında kadın göçmenler yer almıyor. Planlar kadın göçmenleri kapsıyor olsa da ilgili tedbirlerin doğrudan kadın göçmenlere odaklanmayan yapısı, faaliyetlerin bulunmayışı ve cinsiyet kırılımlı verinin olmayışı nedeniyle kadınların ne kadar faydalandığını izlemeyi zorlaştırıyor. Bu durum zarar vermeme prensibiyle örtüşmüyor.

Ulusal ölçekte kadınla ilgili en önemli strateji belgelerinden biriye Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planları. Son iki dönemde de belgelerde özel politika gerektiren gruplar arasında göçmen kadınların yer aldığı belirtiliyor. Örneğin 2018-2023 belgesi özel politika gerektiren gruplar arasında "insan ticareti mağduru kadınlar, geçici koruma ve uluslararası koruma statüsündeki veya başvuru sahibi kadınlar, Roman kadınlar", 2024-2028 belgesiye "geçici koruma (GK)/ uluslararası koruma (UK) başvurusu veya statüsü sahibi kadınlar"ı listeliyor. Belgelerde doğrudan kadın göçmenlere yönelik maddeler ağırlıklı olarak sağlık, istihdam-ekonomi ve karar alma mekanizmalarına katılımı ile ilgili. Özel politika gerektiren gruplarla iliş-

29 Tedbir 66: "Göçmenlerin buldukları ülkede hak ve aidiyet arayışları tartışmalara ve gerginliklere yol açmakta, göçün ulusal güvenliğinin yanı sıra iktisadi, sosyal ve kültürel yapıya tehdit oluşturduğu algısı artmaktadır. Düzensiz göçle mücadelede sınır kontrolleri ile sınır yönetimi ve güvenliği daha önemli hale gelmektedir."

30 Tedbir 110: "Kalkınmanın sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarına dengeli şekilde odaklanan, ülkeler arasında ve ülke içinde eşitliğe ve adalete vurgu yapan ve "kimseyi geride bırakmamak" ilkesini benimseyen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA), tüm ülkelerin kalkınma gündemlerinde belirleyici rol üstlenmiştir. Ancak Covid-19 küresel salgını, birbirini izleyen jeopolitik gerilimler, afetler, mülteci krizleri, ekonomik dalgalanmalar, yeterli finansmanın oluşturulamaması gibi küresel zorluklar amaçların arzu edilen düzeyde gerçekleştirilmesine imkân sağlamamıştır."

31 Tedbir 815.1'deki "Göç yönetiminde etkinliğin artırılması için kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, özel sektör ve STK'ların katılımıyla bir danışma kurulu oluşturulacaktır." maddesi kapasite geliştirme eylemlerinin bu kurum türlerini kapsadığını düşündürüyor.

32 Örneğin 546 numaralı tedbir: "Göçmenlerin sosyal uyumu sağlanacak; göç yönetiminin kapasitesi güçlendirilecektir."

33 Örneğin 741 numaralı tedbir: "Uluslararası veya geçici koruma altında olan çocukların toplumla bütünleşmelerini ve akranlarıyla iletişimlerini geliştirmek üzere yaşam becerilerini ve kültürler arası etkileşimi artıracak programlar sürdürülecektir." ve 749: "Uluslararası veya geçici koruma altında olan gençlerin sosyal uyum sorunlarını en aza indirmek üzere farkındalık, kültürler arası etkileşim ve zorluklarla başa çıkma kabiliyetleri artırılacaktır."

kili maddeler arasındaysa eğitim alanına da rastlanıyor. Öte yandan bu alanda iki dönem arasında da bazı farklar görülüyor. 2018-2023 döneminde eğitimle ilgili faaliyetler özel politika gruplarını ve geçici korunan ve uluslararası koruma başvuru veya statü sahibi kız çocuklarını kapsarken 2024-2028 döneminde eğitim alanında özel ihtiyaç ya da göçmen vurgusuna rastlanmıyor. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2024-2028 Stratejik Planı doğrudan kadın göçmenlere yönelik bir madde görünmüyor. 2019-2023 döneminde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak hazırlanan Stratejik Plan'da yabancı işgücüsüyle ilgili maddeler göçmenlerle ilişkilendirilebilirken, kadın göçmen odağı görünmüyor.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının hazırladığı Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planlarında kadın göçmenlerle ilgili maddeler yer alırken son iki döneme ait belgelerde bazı kapsam farklılıkları göze çarpıyor. 2016-2020 döneminde doğrudan kadın göçmenlerle ilgili tek madde "mülteci ve sığınmacı kadın ve çocukların koruyucu ve önleyici hizmetlerden faydalanmalar"ını belirtiyor.³⁴ Planda çoğu maddenin açıklama bölümünde göçmen vurgusu bulunuyor. Örneğin farkındalık yaratma ve zihniyet dönüşümü alanındaki "kadına yönelik şiddetle mücadelede yer alan tüm kurum ve kuruluşlarda, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi için eğitici eğitimleri yapılacak, eğitici havuzu oluşturulacak ve eğitimlerin sürekliliği sağlanacaktır" faaliyeti doğrudan göçmen kadınlara odaklanmasa da açıklama bölümünde yer alan "materyallerin hazırlanmasında engelli, mülteci, kız çocukları, yaşlı kadınlar gibi şiddete karşı daha savunmasız olan kadın gruplarının ihtiyaçları da göz önünde bulundurulacaktır" ifadesi göçmen kadınların belge kapsamında değerlendirildiğini işaret ediyor.³⁵ Benzer şekilde çoğu hedefin açıklamasında İstanbul Sözleşmesi kapsamında tedbirler alınacağından bahsediliyor.³⁶ 2021-2025 dönemindeyse açıklamalardaki

bu vurgu yerine kadın göçmenlere yönelik madde sayısı artıyor, adalete erişim ve mevzuat, koruyucu ve önleyici hizmetler ve toplumsal farkındalık alanlarında yoğunlaşıyor. Kadın göçmenlerin bu hizmetlerden daha etkin yararlanması, bilgiye erişimin kolaylaştırılması için çeşitli mekanizmaların kurulması ya da iyileştirilmesi, farkındalık ve bilgilendirme çalışmaları ve dil bariyerinden etkilenmeyecek materyallerin üretilmesi hedefleniyor. Belgelerde kadın göçmenlere yönelik kapsam genişletilmiş olsa da yereldeki uygulama farklılıkları, sınırlı katılım süreçleri, veri kısıtlılıkları ve izleme mekanizması eksiklikleri göze çarpıyor.

Ulusal ölçekte kadın/ göç kesişiminde ve/veya göç konusunda çerçeve belge yayınlamayan Adalet, Millî Eğitim, Sağlık, Sanayi ve Teknoloji Bakanlıklarının 2019-2023 ve 2024-2028 Stratejik Planları da incelendi. İki dönemde planlarda doğrudan kadın göçmenleri odak grup olarak kabul eden amaç, hedef ya da gösterge göze çarpmıyor.³⁷ Bazı planlar kadına ilgili maddelerde doğrudan göçmenleri kapsamıyor. Örneğin Adalet Bakanlığının 2024-2028 Stratejik Planı'nda göçmenlere yönelik amaç ya da hedeflere rastlanmıyor, kadın haklarına yönelik maddeler göçmen kadınları dışarda bırakmasa da onlara yönelik kabul edilebilecek herhangi bir ifade göze çarpmıyor. Halbuki göçmen kadınların hakları hakkındaki farkındalıkları ve haklara erişimiyle ilgili çalışmaların göçmen olmanın getirdiği yasal durumla da ilişkilenebilir ve Bakanlık amaçlarında yer alması kadın göçmenler açısından önemli. Sağlık Bakanlığı 2024-2028 Stratejik Planı birinci basamak hizmetlere göçmen erişimini artırmayı hedeflerken, kadın göçmenlerin bu hizmetlere erişimine odaklanmıyor. Bazı stratejik planlardaki kadın ve/veya göç konusundaki maddelerse, özel politika gerektiren gruplar vurgusuyla göçmenlere yönelik kabul edilebiliyor. Örneğin Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) 2024-2028 Stratejik Planı'nda yabancı uyruklu öğrencilerin okul-

34 Faaliyet 3.8

35 Faaliyet 2.2

36 Türkiye 2021 yılında İstanbul Sözleşmesi'nden çekildi. Sözleşme taraf devletlere statü ve ikametini bakılmaksızın tüm kadınları kapsayan maddeleri uygulama sorumluluğu getiriyor. Türkçe tam metin için: <https://istanbulsozlesmesi.org/sozlesmenin-tam-metni/>

37 Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Stratejik Planlarında kadın veya göç konusuna değinilmiyor. Diğer Bakanlık planları doğrudan bu gruba odaklanmıyor, ancak dolaylı da olsa kadın ve/veya göç konularında bazı maddeler içeriyor.

laşma oranını ölçmeyi planlıyor, aynı madde dezavantajlı gruplara yönelik kursları da kapsıyor.³⁸ Göçmenler ve kadınlar, dezavantajlılıkları nedeniyle planlarda bir şemsiye amaç altında yer alsa bile bu durum özelleşen ihtiyaçların ne adar kapsandığının izlenmesini güçleştiriyor.

“ Ulusal politika belgelerinde kadın/ göç kesişimine rastlansa bile kadın göçmenlere odaklanan maddelerde nitelik veya nicelik olarak kapsamın sınırlı olması göç politikasının toplumsal cinsiyete duyarlı kabul edilmesini güçleştiriyor. Özellikle çerçeve belgelerde yer alan stratejiler, belgelerin yapısı gereği izleme ve değerlendirmeye izin vermeyebiliyor. ”

Ulusal politika belgelerinde kadın/ göç kesişimine rastlansa bile kadın göçmenlere odaklanan maddelerde nitelik veya nicelik olarak kapsamın sınırlı olması göç politikasının toplumsal cinsiyete duyarlı kabul edilmesini güçleştiriyor. Özellikle çerçeve belgelerde yer alan stratejiler, belgelerin yapısı gereği izleme ve değerlendirmeye izin vermeyebiliyor.³⁹ Ayrıca belgelerde *zarar vermeme* prensibi kısıtlı kalabiliyor. 12. Kalkınma Planı, örneğin, “kayıt dışı istihdam edilen özel politika gerektiren gruplara yönelik sektör bazlı analizler yapılarak denetim mekanizmalar”nın güçlendirilmesini hedefliyor.⁴⁰ Aynı maddede bu grubun içinde yer aldığı belirtilen kadın göçmenlerin özel çalışma koşullarına, bakım yüküyle ilgili zorluklarına ya da eğitim durumlarına odaklanıldığına dair bir ifade göze çarpmıyor.

Ulusal belgeler daha iyi göç yönetimi için kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ve iş birliklerinin önemine işaret ediyor, uygulamada bu süreçlerin nasıl ilerleyeceği ya da toplumsal cinsiyete duyarlı iş birlikleriyle ilgili bilgiye kısıtlı kalıyor. Öte yandan kentlerdeki uyumun artması bazı yerel yönetimlerin bir çalışma alanı haline gelebiliyor. Bunun için yerel ölçekte hem belediyelerin strateji ve eylemlerine bakmak, hem de konuyla ilgili görüşlerini almak önem kazanıyor.

Belediyelerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Göç

Yerel yönetimler göç yönetiminin en önemli aktörlerinden. Yerelde kadın göçmenlerin ihtiyaçlarını öncelikli ve ağırlıklı olarak belediyeler karşılıyor. Bunu yaparken belirledikleri strateji, amaç ve hedeflerin ulusal politika belgeleriyle uyumlu olması gerekiyor. Öte yandan yerel ölçekteki uygulama merkezli yaklaşım gerekliliği ve yerle özgü göçmen algısının değişkenliği ölçekler ve yerellikler arası karşılaştırma yapmayı güçleştiriyor. Bir yandan belediyeler yalnızca göçmenlerle ilgili konularda değil tüm hizmet alanlarında mali sorunlar ve yetki karmaşalarından etkileniyor. Dolayısıyla yalnızca belediye politika belgelerini toplumsal cinsiyete duyarlı göç açısından incelemek bu konuda yapılan tüm çalışmalarla ilgili fikir vermeyebiliyor.

Bunun için belediyelerin güncel Stratejik Planları, mevcutsa Yerel Eşitlik Eylem Planları ile Göç Ana Planlarına bakıldı ve bulgular belediye ve sivil toplum temsilcileri ile yapılan görüşmelerle desteklendi. İnceleme TESEV’in 2024 yılında tamamlanan ve RESLOG programı çerçevesinde yürütülen Belediyelerin Göç Veri Yönetimi Kapasitesinin Artırılması Projesi⁴¹ pilot belediyelerinden İstanbul, Bursa, Adana, Mersin, Sultanbeyli ve Reyhanlı ile sınırlandırıldı.

38 Hedef 3.1

39 Belgelerde performans göstergeleri olsa bile başlangıç ve hedef değerler yer almayabiliyor, göstergelerin amaç ve hedefler ile ilişkisi sınırlı kalabiliyor.

40 Tedbir 703.2

41 Proje kapsamında yayınlanan Belediyelerde Göç Veri Yönetimi ve Veriye Dayalı Karar Alma Politika Raporu için: <https://www.tesev.org.tr/tr/research/belediyelerde-goc-veri-yonetimi-ve-veriye-dayali-karar-alma-politika-raporu/>

“ Belgelerde ilgili maddelerin göze çarpmaması büyük ölçüde belediyelerin doğrudan göçmenlerle ilgili sorumluluk ve mali kaynaklarının kısıtlı olmasından kaynaklanıyor. Öte yandan bu durum rapor kapsamında araştırmaya konu edilen belediyelerin göçmenlerle ve/veya kadın göçmenlerle ilgili çalışmaları olmadığı anlamına gelmiyor. ”

Belediyelerin stratejik planları bütçe kullanımlarını etkiliyor ve Türkiye’de belediyelere merkezi idareden verilen bütçe, kentte kayıtlı ikamet eden nüfusa göre belirleniyor. Dolayısıyla doğrudan ve yalnızca göçmenlere yönelik amaç ya da hedefler için bütçe ayırmak bazı belediyeler için zor olabiliyor. Ayrıca göçmen nüfusun bir kısmının kayıtlı olmayışı ve ikamet kaydı sorunları belediyelerin hizmet götürmeleri gereken nüfusun verisini değerlendirememesine neden oluyor. Bu veri eksikliği bazı belediyelerin stratejik planlarında yer buluyor.⁴²

İncelenen belgelerin yalnızca bir bölümünde doğrudan kadın göçmenlerle ilgili strateji, hedef, amaç, gösterge ya da eyleme rastlanıyor. Adana ve Mersin gibi göçmen nüfusun yoğun olduğu kentlerde büyükşehir belediyelerinin politika belgelerinin kadın göçmenleri görece çok kapsadığı göze çarparken, İstanbul Büyükşehir Belediyesi konuya Stratejik Plan’da değil Yerel Eşitlik Eylem Planı’nda ağırlık veriyor. İlçe belediyelerinin belgelerinde ise kadın göçmenlerle ilgili maddeler görünmüyor.

Belgelerde ilgili maddelerin göze çarpmaması büyük ölçüde belediyelerin doğrudan göçmenlerle ilgili sorumluluk ve mali kaynaklarının kısıtlı olmasından kaynaklanıyor. Öte yandan bu durum rapor kapsamında araştırmaya konu edilen belediyelerin göçmenlerle ve/veya kadın göçmenlerle ilgili çalışmaları olmadığı anlamına gelmiyor. Kadın göçmenlerle ilgili maddeler belediyelerin politika belgelerinde yer almasa da belediyeler farklı kanallardan desteklerde bulunabiliyor. Örneğin Sultanbeyli Belediyesinin uzun süredir göçmenlerle çalışan STÖ’leri desteklediği, ortaklıklar kurduğu belirtiliyor.⁴³ IOM belediyelerle iş birliği kurarak, Adana, Kilis, Mersin ve Şanlıurfa’daki Belediye Göçmen Koordinasyon ve Uyum Merkezleri’nde koruma, danışmanlık, yardım, hizmet sunumu ve kurum kapasitesi için çalışıyor.⁴⁴ Öte yandan bahsedilen nedenlerle politika belgelerinde bu çalışmalarla ilgili kapsamlı bilgiler göze çarpmayabiliyor, bu da yerelde toplumsal cinsiyete duyarlı göç politika ve uygulamalarını takip etmeyi güçleştiriyor.

Uluslararası ve ulusal ölçekte farklı olarak belediyelerin politika belgelerinde kadın, göç ve ikisinin kesişimindeki maddelerin ağırlıklı olarak doğrudan hizmet süreçlerine yönelik olduğu göze çarpıyor. Örneğin Bursa Yerel Eşitlik Eylem Planı’nda verilen hizmetlerin hedef grupları arasında yaygınlaştırılması için “kadın, çocuk, engelli ve yaşlı bireylerin erişimine uygun bilgilendirme ve tanıtım materyallerinin farklı dillerde basımının yapılması” eylemi yer alıyor. Benzer şekilde diğer belediyelerde de ilgili maddelerde dil kursları, ayni ve nakdi yardımlar, danışmanlık hizmetleri gibi konuların ağırlıklı olduğu görünüyor.

Belediye temsilcileri, yapılan görüşmelerde belediye hizmet merkezlerinde yalnızca kadın göçmenler için özelleşen hizmetler genellikle bulunmasa da bu grubu kapsayacak şekilde çalıştıklarının altını çiziyor. Kadın göçmenlerin sunulan hizmetlere erişimi ve katılımıysa

42 Örneğin İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yerel Eşitlik Eylem Planı’nda “Belediye Hizmet Merkezlerinin Göçmen Kadın ve Kız Çocuklarına da Hizmet Vermesi, Göçmen Kadınları da Kapsayan Hizmetlerin Koordinasyonu için Ortak Veri Tabanı Oluşturulması” eylemi yer alıyor. Reyhanlı Belediyesi 2025-2029 Stratejik Planı’nda göç ile ilgili herhangi bir madde bulunmazken göç nedeniyle nüfus artışı ve veri bulunmayışı hedef kartlarında riskler arasında listeleniyor.

43 Sultanbeyli Belediyesi 2025-2029 Stratejik Planı’nda doğrudan kadınlarla ilgili herhangi bir madde göze çarpmıyor. 2019-2024 Stratejik Planı’ndaysa kadınları kapsayan amaç ve hedefler var. 2025-2029 döneminde vurgunun görece daha çok aile kavramına yapıldığı fark ediliyor.

44 <https://turkiye.iom.int/tr/gocmen-ve-multeci-destek-programi>

iller ya da ilçeler arasında farklılık gösterebiliyor. Belediyelerin verdiği bilgiye göre farklı sosyo-ekonomik ve kültürel gruplardan gelen kadınların belediye hizmetlerine erişimi arasında da farklılıklar olabiliyor. Kadınların kayıtlılık durumu da belediyelerin resmi kanallardan bu kadınlara hizmet sunma kapasitesini etkiliyor. Ekonomik durumu daha iyi ya da eğitim durumu daha yüksek kayıtlı göçmen kadın profiline belediye hizmetlerinden görece daha çok haberdar olduğu ve daha çok yararlandığı belirtiliyor.

Yerelde hizmetlerin kapsayıcılığının artırılması için gereken kamu-belediye ve belediye-belediye iş birlikleri ya da kurumlar arası koordinasyonun artırılması konularında çalışmalar var. Öte yandan çerçeve politikaların sınırlılığı belediyeler nezdinde bu çalışmalarını güçleştirebiliyor. Belediyeler yerleşik nüfusun tepkileri, mali ve yönetsel sorunlar nedeniyle göç politikalarını önceliklendir(e)miyor ya da yapılan çalışmalar hakkında bilgi yayınlamıyor. Uluslararası destek alan, göçmen nüfusu yoğun olan ya da uzman insan kaynağı kapasitesi güçlü belediyelerde durum farklılaşsa da yerelin özgünlüğünde göçmenler için farklılaşan hizmetler eşitsizlikleri derinleştirebiliyor. Bu durumdan kadın göçmenler görece çok etkileniyor.

Yerel ölçekte göç politikasına *zarar vermeme* prensibiyle bakıldığında kadın göçmen odağı amaç, hedef ya da göstergelerde göze çarpmıyor. Belgelerde göçmen nüfusun artışı ve uyumu, tespit edilen sorun alanları arasında yer alıyor, göçmen uyumuyla ilgili maddelerin sosyal ve kültürel hizmetlere odaklandığı görülüyor. Öte yandan da kadınların bu hizmetlere katılımını destekleyen mekanizmalarla ilgili bilgilere; göçmenlere yönelik eğitim, sağlık, danışmanlık gibi hizmetlerde kadın göçmenleri önceliklendiren, erişimlerini destekleyen çalışmalarla ilgili maddelere rastlanmıyor. Öncelikli toplumsal cinsiyet eşitsizliği alanlarında da kadın göçmenlerle ilgili maddeler sınırlı kalabiliyor. Örneğin belgelerdeki toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konulu faaliyetlerin kadın göçmenleri kapsadığı bilgisine rastlanmıyor, maddeler bu gruba odaklanmayabiliyor

Uluslararası, ulusal ve yerel ölçekteki belgelerde toplumsal cinsiyete duyarlı kabul edilebilecek göç politikası çerçevesinin sınırlı olduğu göze çarpıyor. Doğrudan kadın göçmenlere yönelik politikalar ağırlıklı olarak kadın göçmenleri doğrudan desteklemiyor ya da politikalar nitelik veya nicelik olarak kadın göçmenlerin karşılaştığı sorun alanlarını kapsamıyor. *Zarar vermeme* prensibi çerçevesinde yapılan incelemede kadın göçmenleri dolaylı olarak etkileyen politikaların özellikle kayıt dışılık, istihdam, geri gönderme gibi alanlarda ya da eğitim, sağlık gibi hizmetlere erişimde bu grubun değişen ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmadığı fark ediliyor. Bu alanların uygulamada en sık sorun yaşanan konular olduğu sivil toplum ve belediye uzmanları tarafından da vurgulanıyor.

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI GÖÇ POLİTİKASI İÇİN ÇÖZÜM BEKLEYEN ALANLAR

Türkiye’de Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Göç Politikası için Çözüm Bekleyen Alanlar

Toplumsal cinsiyete duyarlı göç politikasının kadınların uyumunu ve ulusal kalkınmayı destekleyecek şekilde iyileştirilmesi için Türkiye’de kadın göçmenlerin karşılaştığı çözüm bekleyen alanları ortaya koymak gerekiyor. Bu alanları tartışırken birçoğunun genel göç politikası ve tüm göçmen profillerini ilgilendirdiği ancak toplumsal cinsiyete duyarlı lensten ve *zarar vermeme* prensibiyle planlanmadığında kadınları niyet etmeden de olsa görece geride bırakabildiği akılda tutulmalı.

Kadın göçmenlerle ilgili çözüm bekleyen alanlar konunun kesişimselliği nedeniyle oldukça çeşitli. Bazı alanlar, ulusal ya da yerel politika belgelerinde yer bulmuyor, bulsa bile kapsamı kadınların karşılaştığı sorunlara kıyasla kısıtlı kalabiliyor. Araştırma kapsamında incelenen raporlar ve görüşülen sivil toplum ve belediye uzmanları da politika ve uygulamalar incelendiğinde çözüm bekleyen konuların çeşitliliğinin altını çiziyor. Özellikle kadın göçmenlerin kayıtlılık durumu diğer tüm kırılganlıklarını etkiliyor. Düzensiz göçle Türkiye’ye gelen kadınların eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere erişimi, diğer göçmen gruplara göre oldukça kısıtlı kalabiliyor. Kayıt dışı kadın göçmen sayısının tam olarak bilinemesi de tahminen yüksek oluşu nedeniyle bu gruba sistematik hizmet götürmek ulusal ölçekte mümkün olmayabiliyor ya da bu hizmetler hakkında kapsamlı bilgilere sivil toplumun erişimi bulunmayabiliyor. Dolayısıyla çözüm bekleyen tüm alanlarda kadın göçmenlerin kırılganlığını artıran bu konunun detaylı incelenmesine ihtiyaç var.

Bu bölümde konunun uzmanı STÖ, akademi, yerel yönetim ve kamu temsilcilerinin vurguladıkları göçmen kadınlara ilişkin çözüm bekleyen ve politikaya dahil

edilmesi gereken alanlar kayıtlılık durumu da göz önünde bulundurularak tartışılıyor. İstihdam, eğitim, sağlık, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, geri dönüş ve afet çözüm bekleyen alanları değerlendiriliyor.

İstihdam

Öncelikli toplumsal cinsiyet eşitsizliği konularından biri olan istihdam göçmen kadınlar için de çözüm bekleyen alanlar arasında. Türkiye’de 2024 yılı kadın istihdam oranı %31,3 iken aynı oran erkeklerde %65,7.⁴⁵ Bu durumun ev içi bakım yükü, eğitim düzeyi ve eğitim hizmetlerine erişim, cinsiyete dayalı ücret açığı, kültürel bağlam gibi birçok nedeni bulunuyor.⁴⁶ Yerleşik kadınların istihdam konusunda yaşadığı bu zorlukları Türkiye’de yaşayan göçmen kadınlar, göçmen olmanın getirdiği kırılganlık nedeniyle daha çok yaşayabiliyor. 2024 çalışma izin istatistiklerine göre⁴⁷ yabancılara verilen çalışma izinlerinin yalnızca %29’u kadınlara verilmiş. Bu durumun göçmen kadınların istihdama katılmaktan çekinebilmesi ya da ev içinde yürütülebilecek işleri tercih etmesi gibi kültürel ve yapısal bariyerlerin de desteklediği nedenleri bulunabiliyor.⁴⁸ Ulusal belgelerde istihdam alanı göçmenlerin kayıt dışı istihdamını azaltmak, kadınların istihdama katılımını desteklemek ve bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılmasını sağlamak, kadın göçmenlerin istihdama katılımını desteklemek için mesleki gelişim çalışmalarının kapsamını genişletmek çevresinde şekilleniyor.

İşveren tutum ve yükümlülükleri

İşverenlerin ve yerleşik çalışanların tepkisi ve önyargılı tutumu göçmenlerin işgücüne sınırlı katılımının ne-

45 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerle-Kad%C4%B1n-2024-54076&dil=1#:~:text=Kad%C4%B1nlar%C4%B1n%20istihdamda%20oyar%C4%B1%20zamanl%C4%B1%20C3%A7al%C4%B1%20C5%9Fma%20oran%C4%B1%20%16%2C1%20oldu&text=Bu%20oran%20kad%C4%B1nlarda%20%16%2C1,ise%20%257%2C3%20oldu.>

46 https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_toplumsal_cinsiyet_esitligi_politikalari_nasil_guclendirilir.pdf

47 <https://www.csgeb.gov.tr/%C4%B1statistikler/calisma-hayati-%C4%B1statistikleri/resmi-%C4%B1statistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/>

48 <https://www.ilo.org/publications/decent-work-turkish-and-syrian-women-t%C3%BCrkiye%E2%80%99s-labour-market-focus-group>

denleri arasında gösteriliyor. Göçmenlerin yerleşik nüfusa birlikte çalıştığı iş yerlerinde işverenlerin göçmenlere (özellikle Suriyelilere) yönelik şiddet vakaları olabileceğine yönelik endişeleri bu sınırlı katılımı etkileyebiliyor.⁴⁹

Göçmen istihdamının işveren tarafından tercih edilmemesinin bir diğer nedeninin yasal sorumluluklar olabileceği belirtiliyor. İkamet izni, çalışma izni gibi prosedürler işverenlerin göçmen çalıştırmasını engelleyebiliyor. Son yıllarda yapılan yasal düzenlemeler, özellikle ev içi bakım alanında çalışan göçmenlerin çalışma izni alma sürecini ve işverenin bu hizmetlere erişimini kolaylaştırdı. Öte yandan bu kolaylaştırmalara rağmen işverenlerin uygulamalar hakkında kısıtlı bilgisi ya da göçmenlerin çalışma statüsünü kamu kurumlarına bildirmekten çekinmesi kayıt dışılığın devam etmesine neden olabiliyor.

İşyerlerinde güvenli alan

ILO'nun yaptığı odak grup çalışmasına göre Suriyeli kadınların da aralarında bulunduğu kadın katılımcılar yüksek maaş beklentisine ek olarak istihdam için güvenli işe gidip gelme imkânı da dahil olmak üzere güvenli çalışma ortamlarına önem veriyor.⁵⁰ Ayrıca aynı çalışmaya göre Suriyeli kadınların destek mekanizmalarıyla ilgili bilgisi yerleşik nüfusa göre daha az. İşyerlerinde güvenli alan olmayışı ve ilgili destek mekanizmalarına erişim kadın göçmen istihdamını etkileyebiliyor. GİB'in konuda yaptığı yaygınlaştırma ve bilgilendirme çalışmaları bulunuyor, öte yandan kadın

göçmenlerin bilgiye sınırlı erişimi bu vakaların resmi kanallarla şikâyet edilmesini engelleyebiliyor. Benzer nedenlerle konuyla ilgili veri toplamak ve genel bir resim çizmek zorlaşabiliyor. Özel sektör adımlarının atılması, işyeri denetim mekanizmaları ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (TCDŞ) bildirim/ destek süreçlerinin düzenlenmesi bu konuda atılabilecek adımlar olabilir.

Ev içi işlerde çalışan göçmen kadınların karşılaştığı taciz vakalarında işyerinin ev olması kanıt sunmayı zorlaştırabiliyor. İşyerinde güvenli alanla ilgili çalışmaların bakım emeği sektörünü ayrıca değerlendirmesi bu doğrultuda önemli olabilir.⁵¹

İşyerindeki çatışmanın azaltılması ve uzun süreli istihdamın sağlanması için bir diğer yol göçmen kadınların Türkiye'deki çalışma şartlarıyla ilgili bilgilendirilmesi. Ağırlıklı olarak kayıt dışı çalışma ekonomisinin yaygın olduğu coğrafyalardan gelen kadınların Türkiye'deki çalışma ekonomisini, haklarını ve uygulamalarını öğrenmesi gerektiği belirtiliyor.⁵²

Yasal düzenlemeler

Son yıllarda kayıt dışı istihdamı azaltmak için bazı hukuki düzenlemeler yapılıyor. 15 Ekim 2024'te Resmî Gazete'de yayınlanan⁵³ ve aynı tarihte yürürlüğe giren Yönetmelik bu doğrultuda atılan önemli adımlardan. Yönetmelik değişikliği ile eğitim, spor, turizm gibi belli sektörlerde insani ikamet izni sahipleri ve geçici koruma statüsünde olanları da kapsayacak şekilde yabancılar belli süreler için çalışma izninden muaf

49 <https://www.tisk.org.tr/dokuman/gocmenlerin-is-gucu-piyasasina-uyum-raporu.pdf>, s.72.

50 <https://www.ilo.org/publications/decent-work-turkish-and-syrian-women-t%C3%BCrkiye%E2%80%99s-labour-market-focus-group>, s.22.

51 ILO'nun bu konuda C156 ve C189 sözleşmelerinin onaylanmasına yönelik ortak çağrının öneminin altını çiziyor. Ayrıntılı bilgi için proje belgelerini incelenebilir: <https://www.undp.org/tr/turkiye/projects/turkiyede-bakim-ekonomisinin-donusturucu-buyumesi-icin-birlesmis-milletler-ortak-programi>

52 Örneğin ILO İşyerinde Mesleki Eğitim ve Gelişim Programı (İŞMEP) kapsamında kadınlar, göçmenler de dahil olmak üzere istihdama katılanları öncelikle İşyeri Uyum Programı'na alıyor (<https://www.ilo.org/tr/resource/news/engelleri-a%C5%9Fmak-ilonun-i%C5%9Fyeri-uyum-program%C4%B1-i%C5%9Fyerlerini-d%C3%B6n%C3%BC%C5%9Ft%C3%BCrme>). MEB Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ) ve Sığınmacılar ve Göçmenlerle İş Birliği Derneği birlikte göçmen istihdamını ve meslek edindirmeyi desteklemeyi, bunu yaparken de kadın istihdamını teşvik etmeyi amaçlayan bir proje yürütüyor (<https://hbogm.meb.gov.tr/www/pep-programi-ile-degisen-hayatlar/icerik/1142>). Kooperatif kurmaya (<https://sgdd.org.tr/anka-projesinde-yeni-donem-beri-kadin-kooperatifi/>) ya da girişimciliği desteklemeye yönelik STÖ çalışmaları (<https://btm.istanbul/sector-analiz-raporu/mobile/index.html>) yapılıyor.

53 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/10/20241015-1.htm>

tutuldu.⁵⁴ Ayrıca GKS sahipleri dahil olmak üzere çalışma izni muafiyet süreci kolaylaştırıldı.⁵⁵ Buna göre işveren değil iş başvurusunda bulunanlar çevrimiçi yöntemlerle⁵⁶ hızlı ve nispeten kolayca çalışma izni muafiyet belgesi alabiliyor, böylece işverenin prosedürel yükten kurtarılması ve güvenceli çalışmanın desteklenmesi amaçlanıyor.

“ Türkiye’deki kadın göçmenlerin istihdamı, kültürel bariyerler, ev içi bakım yükü, dil engelleri, işveren önyargıları ile kayıt dışı çalışma gibi çok boyutlu engeller nedeniyle kısıtlı kalabiliyor. Son dönemdeki yönetmelik değişiklikleri bazı kolaylıklar getirirse de işverenlerin veya kadın göçmenlerin bilgiye sınırlı erişiminin bu kolaylıkların etkisini azaltabildiği göze çarpıyor. ”

Türkiye’deki kadın göçmenlerin istihdamı, kültürel bariyerler, ev içi bakım yükü, dil engelleri, işveren önyargıları ile kayıt dışı çalışma gibi çok boyutlu engeller nedeniyle kısıtlı kalabiliyor. Son dönemdeki yönetmelik değişiklikleri bazı kolaylıklar getirirse de işverenlerin veya kadın göçmenlerin bilgiye sınırlı erişiminin bu kolaylıkların etkisini azaltabildiği göze çarpıyor. Kadın göçmen-

lerin istihdamda temsilini artırmak için ulusal belgelerde altı çizilen düzensiz iş gücüyle mücadele, kayıtlı istihdamın artması, kurumlararası iş birliğinin desteklenmesi ve sektörel işgücü modellerinin geliştirilmesi gibi amaç ve tedbirler, iş yerlerinde kadınların karşılaştığı çözüm bekleyen alanlar ile karşılaştırıldığında kısıtlı kalabiliyor.

Eğitim

Çerçeve politika belgelerinde göçmen kadınlar ve kız çocuklarının eğitimine odaklanan strateji ve eylemler yer alıyor, öte yandan bu maddeler nitelik ve nicelik olarak geliştirilmeye açık.⁵⁷ MEB’in 2024-2028 Stratejik Planı göç, nüfus dağılımı ve eğitim sistemine uyum problemleriyle ilgili tespitler ve riskleri listeliyor. Belgede doğrudan göçmenlerle ilgili bir madde bulunuyor ve yabancı uyruklu öğrencilerin okullaşma oranının artırılmasını hedefliyor.⁵⁸ Belgeye zarar vermeme prensibiyle bakıldığında kadınları kapsadığı işaret edilen dezavantajlı grupların eğitim durumunun iyileştirilmesiyle ilgili bir madde olduğu göze çarpıyor.⁵⁹

Türkiye’deki kayıtlı göçmenler örgün yükseköğretime katılabilmek için Türkiye Yurtdışından Öğrenci Kabul Sınavı’na (TR-YÖS) giriyor.⁶⁰ Bu sınavı takiben üniversitelerin yabancı uyruklu kontenjan sayılarına ve iç kabul şartlarına göre eğitime kaydolabiliyorlar. Örneğin bazı üniversiteler öğrencilerin uyruklarına göre farklı sınavları da kayıt için kabul edebiliyor ya da ek kontenjanlar açabiliyor.⁶¹ Detayları kurum bazlı değişebilen kayıt süreçleri göçmen öğrencilerin eğitime katılımını zorlaştırabiliyor. Ayrıca Türkiye’deki bazı göçmen öğ-

54 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=39337&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, Madde 48.

55 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=39337&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, Madde 49 ve ilgili tarihteki değişiklik.

56 Başvurular <https://randevu.goc.gov.tr/#/> adresinden yapılıyor. İşverenlerse gereken izinler <https://izinsorgula.csgeb.gov.tr/> adresinden sorgulayabiliyor.

57 2018-2023 dönemi Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı kadınlar ve kız çocuklarının eğitime kayıt, devam ve tamamlama oranlarının artırılmasını hedeflerken göçmenleri de kapsayan uygulamalar planlanmış, ancak bu hedef 2024-2028 planında yer almıyor.

58 Hedef 3.1 ve bağlı performans göstergesi.

59 Hedef 3.1’e bağlı stratejiler

60 <https://www.osym.gov.tr/TR,4661/basvurma-kosullari.html>

61 Örneğin: <https://www.sis.itu.edu.tr/TR/mevzuat/yurtdisi-gecerli-sinavlar.php>

rencilerin yüksek harç ücretlerini⁶², ulaşım ve eğitim masraflarını karşılamakta zorlandığı, bunun için uluslararası kuruluşların ya da STÖ'lerin bazı burs destekleri sağladığı⁶³ göze çarpıyor.

Örgün eğitim dışında göçmenlere yönelik ücretsiz ya da oldukça düşük ücretlerle sunulan eğitim hizmetleri de bulunuyor.⁶⁴ 2024 yılında MEB'in mesleki eğitim kurslarına katılan kadın kursiyer sayısı erkeklerden yüksek, dolayısıyla kadın göçmenlerin konuda erkeklere göre daha yüksek talebinin olduğu düşünülebilir.⁶⁵ Söz konusu kursların kadınların kamusal alana katılımını ve uyum sürecini de desteklediği düşünülürse bu konuda geliştirilecek strateji ve uygulamaların önemi de artıyor.

Göçmenlerin eğitime katılımını sınırlandıran engellerden kadın göçmenler, ev içi sorumluluklar gibi toplumsal cinsiyete dayalı farklardan daha çok etkilenebiliyor. Bu durum çocuk yaşlarda başlıyor. Örneğin UNICEF'in araştırmasına göre geçici koruma altındaki Suriyeli çocuklarda okul dışında kalma ile erken yaşta evlilik arasında doğrudan ilişki bulunuyor.⁶⁶ Dolayısıyla kadın göçmenlerin eğitim hizmetlerine erişimini artırmak için göçmen çocukların eğitiminin önündeki engelleri de düşünmek gerek. UNICEF'e göre bu engeller arasında kayıt durumuna, adres kaydına ya da veri güncellemesine ilişkin zorluklar yer alıyor.⁶⁷ Bazı göçmen çocukla-

rın eğitime katılımı dil bariyerlerinden de etkilenebiliyor, çocukların yer değiştirmesi eğitimlerinin kesintiye uğramasına neden olabiliyor.⁶⁸ Eğitime katılmayan çocukların ise çocuk işçiliği⁶⁹ ya da erken yaşta zorla evlilik riskinin arttığı⁷⁰ göze çarpıyor. Okullaşma oranı göçmen oğlan çocuklardan daha düşük olan göçmen kız çocuklar bu engellerden daha çok etkilenebiliyor. 2022 verilerine göre göçmen kız çocuklarının 5-17 yaş arasında okullaşma oranı %49,07; erkekler için bu oran %50,93.⁷¹

Göçmenlerin eğitim seviyesinin iyileştirilmesi için hizmetlerin yaygınlaştırılması ve dil kursu, mesleki eğitim gibi uyumu da destekleyecek eğitim hizmetleri için çalışmalar bulunuyor. Öte yandan bu çalışmalar genellikle göçmen kadınlar ve kız çocukları için özelleşmiyor. Tüm göçmenlerin karşılaştığı kayıtlılık durumu, prosedürel süreçler ve dil bariyerlerine ek olarak kadın göçmenlerin ve kız çocuklarının eğitime erişimi sosyal ve kültürel sorunlar, ev içi bakım yükü⁷² ve yoksulluk gibi nedenlerle sınırlı kalabiliyor. Kesişimsel bariyerlerin kaldırılması için ulusal politikada eğitimi ilgilendiren tüm bu konuların zarar vermeme prensibiyle gözden geçirilmesi önemli.

62 Harçlar yerleşik öğrencilerle yabancı uyruklu öğrenciler için farklılaşıyor. Örneğin İstanbul Teknik Üniversitesi 2025-2026 Eğitim-Öğretim Yılı Katkı Payları yerleşik öğrenciler için ortalama 1.200 TL civarındayken yabancı uyruklu öğrenciler için aynı lisans bölümlerinde 94.500 TL'ye çıkıyor. Kaynak: <https://www.sis.itu.edu.tr/TR/ogrenci/katki-payi-ogrenim-ucreti/ucretler/20261020/katki-payi.php>

63 Örneğin; <https://help.unhcr.org/turkiye/tr/faqs/education-faqs/>

64 Bunların başında Türkçe kursları geliyor. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi gibi kurumlar (<https://houston.meb.gov.tr/www/ucretsiz-turkce-ogrenme-platformu/icerik/178>), belediyeler (örneğin Mersin Büyükşehir Belediyesi, <https://www.mersin.bel.tr/haber/sosyal-uyum-merkezinde-turkce-kurslari-basladi-1666077692>) ya da MEB dil kursları sağlıyor. MEB ayrıca mesleki eğitim kursları da sunuyor (<https://hboprogramlar.meb.gov.tr/>).

65 https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_05/05165645_izlemevedegerlendirmeraporu.pdf

66 <https://www.unicef.org/turkiye/media/18036/file/SUR%C4%BoYEL%C4%Bo%20OKUL%20DI%C5%9EI%20KALMI%C5%9E%20%C3%87OCUKLAR%20%C4%BoLE%20%C4%BoLG%C4%BoL%C4%Bo%20ANAL%C4%BoZ%20RAPORU.pdf>

67 <https://www.unicef.org/turkiye/media/18761/file/School%20Registration%20and%20Advocacy%20Challenges%20%20oby%20ESWG%20Turkiye%202024%20TR.pdf.pdf>

68 https://ilke.org.tr/files/netstk/50/web/115/1888/dosyalar/turkiyede_gocmenlerin_egitimi_mevcut_durum_ve_cozum_onerileri.pdf

69 <https://egitimreformugirisimi.org/hangi-cocuk-neden-calistirilir/>

70 <https://www.unicef.org/turkiye/media/18036/file/SUR%C4%BoYEL%C4%Bo%20OKUL%20DI%C5%9EI%20KALMI%C5%9E%20%C3%87OCUKLAR%20%C4%BoLE%20%C4%BoLG%C4%BoL%C4%Bo%20ANAL%C4%BoZ%20RAPORU.pdf>

71 https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf

72 2024-2028 Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı kadınların eğitim hizmetlerine erişimi için bakım odaları gibi uygulamaları hedefliyor. Bu hedefin kadın göçmenleri ne kadar kapsadığı performans göstergelerinde yer almıyor.

Sağlık

Ulusal ölçekte çerçeve politika belgelerinde, eğitime kıyasla sağlık alanında kadın göçmenlere yönelik maddelerin nicelik olarak daha fazla olduğu görünüyor. Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı, 2024-2028 Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı kadın göçmenlerle ilgili sınırdan aşı uygulamaları, üreme/ ane-bebek sağlığı hizmetlerinin geliştirilmesi ve sağlık hizmetlerine eşit erişim konularını kapsıyor. Bu durum kadın göçmenlerin bu alanda eğitim alanına kıyasla görece daha çok göz önünde bulundurulduğuna işaret ederken konunun anahtar uygulayıcısı Sağlık Bakanlığının 2024-2028 Stratejik Planı'nda doğrudan kadın göçmenlerle ilgili amaç ya da hedefler göze çarpmıyor. Belgede göçmenlerin birinci basamak sağlık hizmetlerine erişimini artırmak hedeflenirken ilgili maddeler kadın göçmenlere odaklanmıyor. Öte yandan STÖ'ler yalnızca kadınların değil tüm göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimde engellerle karşılaşabildiğini belirtiyor.

Sağlıkta göçmenlerin önündeki ilk engel kayıtlılık durumu. Türkiye'de geçerli bir kimlik belgesi ya da sağlık sigortası olmayan göçmenler yalnızca acil bakım ve bulaşıcı hastalıklarla ilgili hizmetlere ücretsiz erişebiliyor. Kayıtlı göçmenlerse sağlık hizmetlerine erişebiliyor, ancak bu erişim farklı yasal statülere göre (şartlı mülteci, ikincil koruma, geçici koruma, Türkiye'de oturma izniyle ikamet eden kişiler gibi) değişebiliyor.⁷³

Tüm göçmenleri etkileyebilen bu duruma karşı kadın göçmenler, göçmen ve kadın olmanın getirdiği dezavantajlılık nedeniyle daha kırılgan. Örneğin göçmen kadınların cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerini kullanma oranları yerleşik kadınlara oranla düşük.⁷⁴ Bu

sağlık hizmetlerinin sınırlı kullanımına, sağlık hizmetlerine erişimde yukarıda özetlenen prosedürel sorunlara ek kadınların konuyla ilgili toplumsal baskıdan endişelenmesi de neden olabiliyor. Kadın göçmenlerin üreme sağlığı ve gebelikleri üzerinden maruz kaldıkları ayrımcı söylemler başvurularını etkileyebiliyor. Bu nedenle kadın göçmenlerin göçmen sağlığı merkezlerini (GSM) ya da resmi/ resmi olmayan özel klinikleri tercih edebildikleri belirtiliyor.⁷⁵

Kadın göçmenler sağlık hizmetleri için kamu yerine STÖ'lere de başvurabiliyor. Örneğin İstanbul Zeytinburnu'nda yapılan bir araştırmada, araştırmaya katılan Afgan kadınların resmi ikamet izinleri olsa da valilik kaydı olmaması nedeniyle bazı sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanamadığı, bunun için araştırma grubundaki kadınların yarısından çoğunun sağlık yardımları için ilçedeki derneğe başvurduğu ortaya çıkmış.⁷⁶ Bu noktada bir kez daha sivil toplumun kapasitesini düşünmek önemli. Gittikçe azalan desteklerle çalışmak durumunda kalan STÖ'ler nitelik ve nicelik olarak göçmen kadınlara sağlık alanında daha az yardımcı olabiliyor.⁷⁷ STÖ'lerin sağlayabildiği desteğe ek olarak sağlık konusunda göçmen kadınlar kendi aralarındaki ağlardan yararlanıyor. Genellikle uyruk ve yerleşim yerine göre şekillenen bu ağlar göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişim konusunda birbirlerini bilgilendirmesine ve erişimlerinin kolaylaşmasına destek olabiliyor.⁷⁸

Bu bölümde son olarak altı çizilmesi gereken konulardan biri de veri eksikliği. Türkiye'deki göçmenlere sunulan sağlık hizmetleri ve kadın göçmenlerin güncel sağlık durumuyla ilgili güncel veri ya da bilginin kısıtlı olduğu göze çarpıyor. Örneğin göçmenlerin genel sağlık durumuyla Sağlık Bakanlığının yaptığı en güncel kapsamlı

73 https://gocarastirmalaridernegi.org/wp-content/uploads/GAR_MSF_saglik.pdf

74 <https://www.medipol.edu.tr/sites/default/files/2025-02/goc-ve-saglik.pdf>

75 https://gocarastirmalaridernegi.org/wp-content/uploads/GAR_MSF_saglik.pdf

76 <https://cdn2.pa.edu.tr/Upload/Rapor/Dosya/goc-yolunda-kadin-ve-cocuk.pdf>, ss.33.

77 Göçmen sağlığı alanında önemli çalışmalar da var. Örneğin TAP Vakfı mültecilerle çalışan sivil toplumun kapasitesinin geliştirilmesi için çalışıyor (<https://www.tapv.org.tr/kadinlari-guclendirme-programi/multecilerle-calisan-stklar-icin-kapasite-gelistirme-programi/>). 2016-2020 yılları arasında AB desteğiyle yürütülen SIHHAT projesi de önemli örnekler arasında (<https://sihhatproject.saglik.gov.tr/TR-107317/sihhat-projesi.html>).

78 https://gocarastirmalaridernegi.org/wp-content/uploads/GAR_MSF_saglik.pdf

araştırma 2015 yılına ait.⁷⁹ TÜBİTAK desteğiyle Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından 2018 yılında yapılan çalışma Suriyeli kadınların sağlık durumlarına ilişkin bilgiler sunuyor.⁸⁰ Sağlık Bakanlığının süreli yayınlarında göç alanında çalışmalara rastlanabiliyor⁸¹, yine de kadın göçmenlerle ilgili güncel bütüncül veriye ve bilgiye ulaşamadığından geliştirilecek politika ve eylemler için gerekli büyük resmi görmek zorlaşabiliyor.

“Sağlık hizmetlerine erişimde kayıtlılık durumuna ek toplumsal baskılar, cinsel/ üreme sağlığı endişeleri, yüksek maliyet ve bilgi eksikliği gibi nedenler kadın göçmenlerin daha kırılgan olmasına yol açabiliyor. Hizmetlere erişim ve bilgilendirme konusunda STÖ ağları ve yerel dayanışma önemli rol oynasa da bu aktörlerin azalan kapasitesi erişimi güçleştirebiliyor.”

Sağlık hizmetlerine erişimde kayıtlılık durumuna ek toplumsal baskılar, cinsel/ üreme sağlığı endişeleri, yüksek maliyet ve bilgi eksikliği gibi nedenler kadın göçmenlerin daha kırılgan olmasına yol açabiliyor. Hizmetlere erişim ve bilgilendirme konusunda STÖ ağları ve yerel dayanışma önemli rol oynasa da bu aktörlerin azalan kapasitesi erişimi güçleştirebiliyor. Ulusal politika belgelerinde göçmen kadınlar ve kız çocuklarının sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimini artırmak ve

kolaylaştırmak amaçlanıyorsa da hedefler yerelin özgülüğüne göre çeşitlenmiyor ve çoklu dezavantajlıklar göz önünde bulunduğunda kısıtlı kalabiliyor. Dolayısıyla mevcut politikaların zarar vermeme prensibiyle iyileştirilmesi gerekiyor.

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet

TCDŞ tüm kadınlar için olduğu gibi göçmen kadınlar için de çözüm bekleyen belki de en acil alanlardan biri. Yürürlükteki ulusal çerçeve belgelerinin şiddete uğrayan kadın göçmenlerle ilgili destek hizmetleri ve farkındalık çalışmalarına odaklandığı göze çarpıyor. Şiddete maruz kalan kadınlar için kamu ve sivil toplum bazı destek mekanizmaları sunuyor.

TCDŞ vakaları için kamunun önerdiği öncelikli destek mekanizması Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM). Göçmen kadınların ŞÖNİM’lerden yararlanabilmesi için öncelikle şiddet vakasını ilgili karakola bildirmesi gerekirken bu bildirimlerin sınırlı kaldığı paylaşılıyor. Dil bariyeri, adli yardıma ve bilgiye erişimde güçlükler ve yasal statü endişesi gibi konular bu başvuruları etkileyebiliyor.⁸² Dolayısıyla kadın göçmenler bu hizmetten sınırlı yararlanabiliyor.

TCDŞ ve sivil toplum

Pek çok STÖ de şiddet mağduru kadınlara destek sağlamak için çalışıyor. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Sosyal Gelişim ve Dayanışma Derneği (SGDD), Uluslararası Göçmen Kadınlar Dayanışma Derneği (UGKDD), Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği şiddete uğrayan göçmen kadınlar için destek ve yönlendirme sağlıyor. Hatta Dernek, bunun için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile imzaladıkları protokol kapsamında söz konusu desteği sağlarken bazı prosedürlerden muaf tutuluyor, böylece gerekli vakaları hızla yönlendirebiliyor.⁸³

79 https://cdn.who.int/media/docs/default-source/ncds/ncd-surveillance/data-reporting/turkey/turkey_2015_syrianrefugees_steps-report_tr.pdf?sfvrsn=d84f8do_1&download=true

80 https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/yayinlar/2019_tnsa_SR.compressed.pdf

81 Örneğin Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi: <https://www.turkhijyen.org/>

82 https://gocarastirmalariderneği.org/wp-content/uploads/Coklu_Kiskac_Altinda_Gocmen_ve_Multeci_Kadınların_Sorunları_Uzerine_Guncel_Bir_Degerlendirme_1.pdf

83 Görüşmelerde edinilen bilgilere göre.

ŞÖNİM'lerden yasal statüleri nedeniyle destek alamayan ya da çekinceleri olan kadınlar TCDŞ konusunda STÖ'lere başvurabiliyor. Öte yandan STÖ'lerin kapasitesi ile TCDŞ vaka sayısı karşılaştırıldığında ortaya çıkan tablo düşündürücü. TCDŞ nedeniyle destek arayan kadın sayısı tam olarak bilinmese de⁸⁴ 2021 yılında Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonunun (TKDF) Ev İçi Şiddet Acil Yardım Hattı'nı arayan 1.995 kadın olduğunu belirtiyor.⁸⁵ Mor Çatıysa 2023 yılında TCDŞ nedeniyle toplam 17'si göçmen kadın ve çocukları olmak üzere toplam 58 kişiye barınma hizmeti sunmuş.⁸⁶ Bu iki kaynağın karşılaştırması sivil toplumun sağladığı barınakların ve diğer hizmetlerin kapasitesinin yeterli olmayabileceğine işaret ediyor. Bir yandan da Mor Çatıdan barınma desteği alanların neredeyse 1/3'ünün göçmen kadınlar ve çocukları olduğu da göze çarpıyor. ŞÖNİM'lerin hizmet kapasitesi ya da yararlanıcı sayısı ilgiliyse herhangi bir veri bulunmuyor.

“ TCDŞ hakkında en az verinin bulunduğu ama göçmen kadınlarla çalışan uzmanların altını defalarca çizdiği konulardan biri. Konuyla ilgili veri kısıtı ve sınırlı görünürlüğü olan bu alanda göçmen kadınların daha da az görünürlüğü olması yapılan çalışmaların isabetliliğini etkileyebiliyor. ”

TCDŞ hakkında en az verinin bulunduğu ama göçmen kadınlarla çalışan uzmanların altını defalarca çizdiği konulardan biri. Konuyla ilgili veri kısıtı ve sınırlı görü-

nürlüğü olan bu alanda göçmen kadınların daha da az görünürlüğü olması yapılan çalışmaların isabetliliğini etkileyebiliyor. Ulusal politika belgelerinde göçmen kırılımında TCDŞ verisiyle ilgili herhangi bir madde görünmüyor. Göçmen kadınlarla ilgili TCDŞ konulu maddeler ağırlıklı olarak farkındalık çalışmaları ve dil bariyerine odaklanırken bu grubun destek hizmetlere erişiminin iyileştirilmesiyle ilgili faaliyetlerde uygulamaya dair detayların yer almadığı göze çarpıyor.

Geri Dönüş

Ulusal çerçeve politika belgelerinde, özellikle Kalkınma Planlarında, geri dönüşü destekleyen birçok madde olduğu göze çarpıyor. Konu genellikle düzenli göçle mücadeleyle birlikte ele alınıyor ve doğrudan kadın göçmenlere odaklanmıyor. Öte yandan geri dönüş, bu raporda değerlendirilen belki de en dinamik alan. Dolayısıyla kadın göçmenler için geri dönüşü, güncel durumu göz önünde bulundurarak incelemek gerekiyor.

Suriyeli kadınlar için geri dönüş süreci

8 Aralık 2024'te Suriye'de yaşanan rejim değişikliğini takiben Türkiye'deki Suriyeliler için geri dönüş sürecinin ne anlama geldiği hakkındaki tartışmalar güncelliğini koruyor. Geri dönüş için GİB Suriyelilere sınırlı giriş-çıkış gibi yeni sistemler hazırladı ya da haklar tanıdı.⁸⁷ Ekim 2025 itibarıyla geri dönüş için çevrimiçi randevu sistemi, geri dönüş formu, yol izin belgesi gibi prosedürel süreçler bulunuyor.⁸⁸

Proje kapsamında görüşülen STÖ temsilcileri 8 Aralık sonrasında Türkiye'deki Suriyeli kadınların gönüllü geri dönüş konusuna yaklaşımının erkeklerden farklı olduğunu, kadınların güvenlik endişeleri nedeniyle geri dönüş konusunda erkeklerden daha az istekli olduklarını gözlemlediklerini belirtiyor. Geri dönüşü amaçlayan

84 TÜİK 2024 yılı Türkiye Kadına Yönelik Şiddet Araştırması sonuçlarını yayınlıyor. Örnekleme dayalı bu araştırma sonuçlarında istatistiksel olarak gerçekleşen şiddet vakası sayısı ya da barınma desteği arayan kadın sayısı bilgisi ve göçmen kırılımı yer almıyor: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Kadina-Yonelik-Siddet-Arastirmasi-2024-57940>

85 https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/tkdf_ev_ici_siddet_acil_yardim_hatti_2023_raporu.1.pdf, s.10.

86 <https://morcati.org.tr/wp-content/uploads/2024/08/2-gocmen-komite-rapor.pdf>

87 <https://www.goc.gov.tr/icisleri-bakani-ali-yerlikaya-gonullu-geri-donus-islemlerinde-randevu-sistemi-devreye-alindi-sinir-kapilarinda-724-calisma-esasina-gecildi>

88 <https://www.goc.gov.tr/gonullu-geri-donus>

göçmen sayısı da değişiyor. Hayata Destek Derneğine göre⁸⁹ Aralık 2024-Ağustos 2025 arasında ülkesine dönmek isteyen Suriyeli oranı azalırken Türkiye’de kalmak isteyenlerin oranı artışta. Çalışmada bu konuda cinsiyet kırılımı içeren sonuçlara yer verilmese de çocukların eğitimiyle ilgili endişelerin geri dönüşün önündeki önemli bariyerlerden olması çocuklu kadınların konuya yaklaşımı hakkında ipuçları içeriyor.

STÖ uzmanları özellikle eşini kaybeden, çocuklu (tek ebeveynli, paylaşımlı velayeti olan) ya da Suriye’de destek mekanizmaları olmayan kadın göçmenlerin güvenlik endişelerine ek olarak geri dönüş süreci hakkındaki bilgilerinin sınırlı olduğunu belirtiyor. Kadınlar bu bilgi için kendi ağlarına ya da STÖ’lere başvurabiliyor. Bu alanda çalışan kurumlar, İl Göç İdarelerinden resmi ya da kişisel ağları aracılığıyla bilgi alabiliyor, öte yandan kamuyla iletişimi kısıtlı olan bazı STÖ’ler genel bilgiye ulaşmada güçlük yaşayabildiklerini belirtiyor. GİB, STÖ’ler ve muhtarlar ile bilgilendirme toplantıları ya da sosyal medya yaygınlaştırma çalışmalarını önceliklendirse de tüm STÖ’ler bu konuda bilgi alamayabiliyor. Dolayısıyla kadın göçmenlere sağladıkları danışmanlıklar vaka bazlı desteklerle sınırlı kalabiliyor.

Sınır dışı edilme ve geri gönderme merkezleri

Geri dönüş süreci yalnızca Suriyeli kadınlarla ilgili değil. Kadın göçmenler, özellikle düzensiz göçle gelip Türkiye’de kalanlar kayıt dışılıkları nedeniyle ve yasal olarak sınır dışı edilebiliyor, bu süreçte de geri gönderme merkezlerine (GGM) gönderilebiliyor. 2025 yılı itibariyle Türkiye’de toplam 32 GGM bulunuyor.⁹⁰ GİB bu merkezlerde “insan haklarına saygılı yaklaşım ve kötü muameleye sıfır tolerans”la ve “hukuka uygun, güvenli ve onurlu bir şekilde; mümkün olan en kısa süre içinde sınır dışı sürecinin tamamlanması” için çalıştığını belirtiyor.⁹¹ STÖ’lere göreyse merkezlerdeki hizmetler, o merkez için ayrılan bütçeye ve personel kapasitesine göre değişebiliyor. Sivil toplum temsilcileri GGM’lerdeki

şartların geliştirilmesi ve kadınların merkezlerdeki haklarıyla ilgili bilgilendirilmesi gerektiğinin altını çiziyor.

Gönüllü geri dönüş için Türkiye’de STÖ-kamu iş birlikleri kuruluyor. Örneğin IOM 2009 yılından beri GİB’le “Destekli Gönüllü Geri Dönüş ve Yeniden Entegrasyon” için çalışıyor.⁹² Ayrıca GİB ve il göç idaresi müdürlükleri sivil toplum ve kanaat önderleri toplantıları organize ediyor. STÖ uzmanları merkezlerde kadın göçmenlerin karşılaştığı münferit sorunlarla ilgili de GİB’in vaka bazlı destekler sağlayabildiğini belirtiyor. Bu destekler ve görüşmeler şimdilik izlenebilir değil, yine de kurumlar arası iş birliğine yönelik çalışmalar olduğunu işaret ediyor.

Sınır kontrolü ve düzensiz göçle mücadeleyi öncelikleyen göç bağlamına karşın, göçmenlerin gönüllü geri dönüşü, güvenlik endişeleri ve bilgiye sınırlı erişim gibi nedenlerle göçmenler için karmaşık bir süreç olarak ilerleyebiliyor. Bu süreçte ulusal politika ve uygulamalarda kadın göçmenlerin farklılaşan ihtiyaçları ön plana çıkmıyor. Ayrıca göç bağlamının dinamikliği ve kısıtlı bilgi STÖ’lerin kadın göçmenleri destekleme kapasitesini etkileyebiliyor. Kamu-sivil toplum iş birlikleri ya da sistemli ortaklıklar hakkında kamuya açık detaylı bilgiye ise şimdilik ulaşamıyoruz.

Afet ve Kadın Göçmenler

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığına (AFAD) göre geniş tanımıyla afet göçü de kapsıyor.⁹³ Bu bölümdeyse afet kavramı deprem, sel gibi herkesi etkileyen doğal afetler için kullanılacak; afet mağdurluğu, göçmenlik ve kadın olma kesişimselliğinin yarattığı kırılganlıklara odaklanılacak.

Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, göçmenler gibi dezavantajlı grupların afetlere karşı daha savunmasız olduğu kabul ediliyor. Afetler ayrıca mevcut eşitsizliklerin derinleşmesine neden olabiliyor. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş

89 https://www.hayatadestek.org/wp-content/uploads/2025/10/251017_Niyet-Anketi_TR-2.pdf

90 <https://www.goc.gov.tr/geri-gonderme-merkezleri-iletisim>

91 <https://www.goc.gov.tr/turkiye-duzensiz-goce-gecit-vermiyo-merkezicerik>

92 <https://turkiye.iom.int/tr/destekli-gonullu-geri-donus-ve-yeniden-entegrasyon>

93 <https://www.afad.gov.tr/afet-turleri>

Depremleri bunun en yakın örneklerinden. Depremlerin Türkiye’de bölgede yaşayan 9 milyon kişinin hayatını etkilediği düşünülüyor.⁹⁴ Etkilenen bölge ise yoğun göçmen, özellikle Suriyeli barındıran illeri kapsıyor, ülkedeki mültecilerin neredeyse yarısının depremden etkilendiği tahmin ediliyor.⁹⁵ Etkilenenlerle ilgili cinsiyet kırımlı kesin veri ise bulunmuyor.⁹⁶

Depremlerin üzerinden 3 yılı aşkın süre geçmesine rağmen göçmen kadınların yaşadığı zorlukların devam ediyor. Barınma alanlarının toplumsal cinsiyete duyarlı olmayışı bu zorluklar arasında yer alıyor. Toplu yaşam alanlarındaki sınırlı mahremiyet TCDŞ vakalarını artırabiliyor, bu durumdan göçmenler dahil tüm kadınlar etkileniyor⁹⁷, öte yandan yukarıda da değinildiği gibi göçmen kadınların TCDŞ vakalarında kırılganlıkları daha yüksek olabiliyor. Benzer şekilde afet sonrası insani yardımların kadınların ve kız çocuklarının özelleşen ihtiyaçlarını gözetenerek yapılması gerektiği sıklıkla vurgulanıyor.⁹⁸

STÖ’ler bölgede insani yardım başta olmak üzere eğitim, sağlık, TCDŞ gibi konularda çalıştı, hala çalışmaya devam ediyor. Hatta pek çok STÖ temsilcisi 6 Şubat’tan beri çalışma sahalarını deprem bölgesi ve diğer bölgeler olarak ikiye ayırdıklarını belirtiyor. Bu çalışmaların bir kısmı deprem bölgesindeki kadın göçmenleri de kapsıyor. Örneğin Hayata Destek deprem bölgesindeki kadınlara yönelik adli yardım için çalışıyor⁹⁹, SGDD bölgede kadın mültecileri de kapsayan saha ziyaretleri yapıyor¹⁰⁰, konuyla ilgili kamu iş birlikleri kuruyor.

Tüm bunlara karşın Türkiye Afet Risk Azaltma Planı’nda (TARAP) doğrudan kadınlara odaklanan herhangi bir risk azaltım eylemi göze çarpmıyor.¹⁰¹ Afetler arasında

listelenen kitlesel göçe karşı risk azaltma, farkındalık artırma, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, bütçeleme, uyum ve göçün sosyo-ekonomik, güvenlik, sağlık, eğitsel ve kültürel etkilerinin azaltılması konularında eylemler tanımlanırken planda kadın göçmenlere odaklanan maddeler göze çarpmıyor.

94 <https://turkiye.unfpa.org/tr/news/depremlerin-3-ay%C4%B1nda-kad%C4%B1nlar%C4%B1n-ve-k%C4%B1z-%C3%A7ocuklar%C4%B1n%C4%B1n-hala-deste%C4%9Fe-ihtiyac%C4%B1-var>

95 <https://www.unhcr.org/tr/node/17>

96 UNFPA’ye göre depremden etkilenen üreme çağındaki tahmini kadın sayısı 4.1 milyon. Kaynak: https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/turkiye_tr_sitre3.pdf

97 <https://cinselsiddetlemucadele.org/wp-content/uploads/2024/02/Hatay-Rapor.pdf>

98 https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2023-07/her_aftermath_turkce-1.pdf

99 <https://www.hayatadestek.org/blog/kategori/insani-yardim/deprem-bolgesinde-kadınlar-icin-adli-yardim-neden-onemli/>

100 <https://sgdd.org.tr/proje/kentli-multecilere-yonelik-koruma-saha-ziyaretleri-ve-cozumler-projesi-deprem/>

101 https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e-Kutuphane/Planlar/28032022-TARAP-kitap_V6.pdf

TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI GÖÇ POLİTİKASI İÇİN ÖNERİLER

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Göç Politikası için Öneriler

Bu raporda uluslararası konjonktür, göç bağlamının dönüşüm dinamikleri ve ulusal göç yönetiminin mevcut durumu göz önünde bulundurularak ulusal ve yerel politika ve eylem belgeleri toplumsal cinsiyete duyarlılıkları üzerinden kısıt ve fırsatlarıyla tartışıldı. Ardından sivil toplum, akademi, yerel yönetim ve kamu temsilcileri ile yapılan görüşmelerle göç politikasının toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesi için kapsanması gereken sorun alanları ile ilgili bilgi toplandı. Ortaya çıkan tablo göç politikalarının görece korumacı, güvenliği önceleyen yaklaşım kadar uyum çerçevesinde yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini gösteriyor. Özellikle toplumsal cinsiyete duyarlı göç politikasının güçlenmesi için raporda özetlenen çözüm bekleyen alanlara dair politikaların kadın göçmenlere odaklanarak yeniden şekillenmesi ve genel göç politikasının *zarar vermeme* prensibiyle yeniden değerlendirilmesi çok önemli. Raporun bu son bölümünde Türkiye’de toplumsal cinsiyete duyarlı göç politikalarının güçlendirilmesi için önerilere yer veriliyor.

Öneri 1: Ulusal politika, uluslararası sözleşmeler ve taahhütlere uyarak hazırlanmalı ve uyum politikalarını güçlendirmek için çalışmalar yapılmalı. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’nin tavsiye kararları ve sözleşmeleri, Avrupa Konseyi belgeleri göçmen kadın ve kız çocuklarıyla ilgili eşitlik, toplumsal cinsiyet eşitliği, kesişimsel ayrımcılık yasağı, geri gönderme yasağı, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet yasağı, barınma ve sosyal hizmetler ile eğitim sağlık gibi temel hizmetlerle ilgili göçmenlerin uyumunu sağlayacak şartları ulusal politikaya eklemelidir. Ulusal politika belgelerinde bahsedilen konularda kadın göçmenlerin durumunun iyileştirilmesi için hedefler eklenmelidir. Bu süreçte *zarar vermeme* prensibi benimsenmelidir.

Öneri 2: Ulusal politika belgeleriyle uyumlu mekanizmalar ve/ veya eylem planları hazırlanmalı, bilgilendirme ve iletişim çalışmaları güçlendirilmelidir. Uygulama mekanizmaları ulusal politika belgelerindeki amaçlarla örtüşmelidir. Bu uygulamalarla ilgili iletişimin geliştirilmesi için çalışılması, göçmenleri ve ilgili sivil toplum kuruluşlarını bilgilendirme kanalları çeşitlendirilmelidir.

Öneri 3: Cinsiyet ve göç statüsüne göre toplanan ve yayınlanan verinin kapsamı genişletilmelidir. Kadın göçmenlerin temel demografik bilgileri, sosyo-ekonomik profilleri, kayıtlılık durumları, izin türleri gibi bilgileri içeren veri setleri tüm sorun alanlarında etkili politika geliştirmek için temel oluşturmalıdır. Cinsiyet kırılımıyla birlikte göçmenlik statüsü ya da uyruk bilgisi içeren istihdam oranları, eğitim düzeyi, sağlık durumu, eğitim/ sağlık hizmetlerine erişim ya da toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarına dair veri setleri mümkün olan her ölçekte (ilçe, il, bölge gibi) derlenmelidir; isabetli politikalar geliştirilmesi ve daha iyi hizmet planlaması için kullanılmalıdır; yerel yönetim ve sivil toplum iş birliğini desteklemek için yayınlanmalıdır.

Öneri 4: Düzensiz göçle Türkiye’ye gelen kadın göçmenlerin hak ve hizmetlere erişimi için düzenlemeler yapılmalıdır. Ulusal ve yerel politika ve uygulamalar, kayıt dışı kadın göçmen nüfusun temel ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak planlanmalıdır. Bu grubun adalete erişiminin güçlendirilmesi için çalışılmalıdır, ilgili kamu ve sivil toplum destekleri sağlanmalıdır.

Öneri 5: Kadın göçmenlere yönelik politika ve uygulamalar için izlenebilir ve sistematik iş birlikleri artırılmalı, yerelde şeffaf ve kapsayıcı katılım süreçleri tasarlanmalıdır. Kamu-kamu, kamu-yerel yönetim ve sivil toplumu kapsayan, katılımcı politika geliştirme ve uygulama mekanizmaları için çalışılmalıdır. Ulusal politika

ve yerel uygulamaların örtüşmesi, yerele özgü daha isabetli toplumsal cinsiyete duyarlı göç politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması için sivil toplum kapasitesi desteklenmeli.

Öneri 6: Kadın göçmenlerin çalışma şartları iyileştirilmeli, bunun için işyerlerinde güvenli alanlar ve denetim mekanizmaları belirlenmeli. Kadın göçmenlerin istihdama katılımının desteklenmesi için gereken çalışma izni düzenlemeleri, bakım desteği, işyerinde güvenli alan, işyeri denetimleri ve farkındalık konularında çalışmalar artırılmalı.

Öneri 7: Göçmen kadınların eğitim ve sağlık temel hizmetlerine erişim süreçleri iyileştirilmeli ve erişimi zorlaştıran bilgi eksikliği giderilmeli. Bunun için eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde kadın göçmenlerin bilgiye erişimi desteklenmeli ve farkındalık çalışmaları artırılmalı. Bu süreçte yerele özgü yaklaşımlar ve kadın göçmenlerin değişen profili göz önünde bulundurulmalı.

Öneri 8: Şiddetin önlenmesi için kamu bildirim ve destek mekanizmaları iyileştirilmeli, konuda çalışan sivil toplum örgütleri desteklenmeli. Kadın göçmenlerin toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarının görünürlüğü artırılmalı; toplumsal cinsiyete duyarlı, güvenilir ve izlenebilir süreçler ve uygulamalar iş birliği içinde tasarlanmalı.

Öneri 9: Geri gönderme merkezleri dahil tüm geri dönüş süreci kadın göçmenlerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak düzenlenmeli. Geri gönderme merkezlerinin fiziki imkânları ve personel kapasitesi, merkezlerde sunulan hukuki ve psiko-sosyal destekler zarar vermeme perspektifiyle ele alınmalı.

Öneri 10: Göçmen kadınların farklılaşan ihtiyaçlarını da göz önünde bulunduran toplumsal cinsiyete duyarlı afet risk azaltımı için çalışılmalı. Göçmen kadınlar ve kız çocuklarının karşılaştıkları riskleri ve afet sonrası olası ihtiyaçlarına yönelik ulusal ve yerel ölçeklerde afet risk azaltımı çalışmaları yapılmalı.

Ekler

Uluslararası süreçler & endeksler

- New Urban Agenda, UN, 2017, <https://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-English.pdf>
- Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration, Global Compact for Migration, 2018, https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/180711_final_draft_o.pdf
- Global Digital Compact-2024 (rev.2), UN, 2024, https://www.un.org/digital-emerging-technologies/sites/www.un.org.techenvoy/files/GlobalDigitalCompact_rev2.pdf
- Human Development Report 2025- A matter of choice: People and possibilities in the age of AI, UNDP, 2025, <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2025reporten.pdf>
- Gender Equality Index 2024- Sustaining momentum on a fragile path, EIGE, 2024, https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/gender-equality-index-2024-sustaining-momentum-fragile-path?language_content_entity=en

Ulusal

Çerçeve belgeler

- 11. Kalkınma Planı, TC Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019-2023, <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- 12. Kalkınma Planı, TC Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2024-2028, <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018-2023, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/UYUM-STRATEJII/Uyum-Strateji-Belgesi-ve-Ulusal-Eylem-Plani.pdf>
- Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı, 2018-2023, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, https://www.aile.gov.tr/KSGM/PDF/kadinin_guclenmesi_strateji_ve_eylem_plani.pdf
- Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı, 2024-2028, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, <https://www.aile.gov.tr/ksgm/duyurular/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-plani-2024-2028/>
- Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı, 2016-2020, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, <https://www.aile.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/dagitimda-olan-yayinlar/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-plani-2016-2020-icin-tiklayiniz.pdf>

- Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı, 2021-2025, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, <https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-2021-2025/>
- Türkiye Afet Risk Azaltma Planı, 2022-2030, Afet ve Acil Durum Başkanlığı, https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Planlar/28032022-TARAP-kitap_V6.pdf

Bakanlık stratejik planları

- Adalet Bakanlığı, 2019-2023 Stratejik Planı, http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/xVzt2+Stratejik_Plan.pdf
- Adalet Bakanlığı, 2024-2028 Stratejik Planı, <https://www.adalet.gov.tr/stratejik-plan>
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Stratejik Planı, 2019-2023, https://aile.gov.tr/media/33674/acshb_2019-2023-stratejik-plan.pdf
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024-2028 Stratejik Planı, <https://www.aile.gov.tr/media/157370/stratejik-plan-2024.pdf>
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2024-2028 Stratejik Planı, <https://www.csgeb.gov.tr/sgb/planprogramlar/>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Stratejik Planı, 2019-2023, <https://www.goc.gov.tr/stratejik-planlar>
- Göç İdaresi Başkanlığı Stratejik Planı, 2024-2028, <https://www.goc.gov.tr/stratejik-planlar>
- Milli Eğitim Bakanlığı, 2019-2023 Stratejik Planı, https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/31105532_Milli_EYitim_BakanlYYY_2019-2023_Stratejik_PlanY__31.12.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı, 2024-2028 Stratejik Planı, <https://sgb.meb.gov.tr/yayinlarimiz/yayin/112>
- Sağlık Bakanlığı, 2019-2023 Stratejik Planı Güncellenmiş Versiyon (2022), <https://sgb.saglik.gov.tr/TR,61665/tc-saglik-bakanligi-2019-2023--stratejik-planı.html>
- Sağlık Bakanlığı, 2024-2028 Stratejik Planı, https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/47452/o/saglik-bakanligi-stratejik-plan-2024-2028pdf.pdf?_tagı=7B2A

Belediye planları

- Adana Büyükşehir Belediyesi 2025-2029 Stratejik Planı, <https://www.adana.bel.tr/tr/stratejik-plan>
- Adana Büyükşehir Belediyesi Göç Ana Planı, <https://sehircilikatolyesi.org/file/gocanaplan.pdf>
- Adana Büyükşehir Belediyesi, 2025-2029 Yerel Eşitlik Eylem Planı, <https://www.adana.bel.tr/tr/yerel-esitlik-eylem-planı>
- Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2025-2029 Stratejik Planı, https://www.bursa.bel.tr/yayinlar_pdf_viewer?id=2865
- Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2024-2026 Yerel Eşitlik Eylem Planı, https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/galeri_x/c4fc359tknscw84.pdf
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2025-2029 Stratejik Planı, https://uploads.ibb.istanbul/uploads/2025_2029_IBB_Stratejik_Planı_7e6cb685d8.pdf
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2021-2024 Yerel Eşitlik Eylem Planı, https://uploads.ibb.istanbul/uploads/2021_2024_IBB_Yerel_Esitlik_Eylem_Planı_Guncellenmis_Versiyon_2023_49e83c6646.pdf
- Mersin Büyükşehir Belediyesi, 2025-2029 Stratejik Planı, <https://www.mersin.bel.tr/dokumanlar/2025-2029-mbb-stratejik-plan-1768248708>
- Mersin Büyükşehir Belediyesi, 2025-2029 Göç Ana Planı
- Mersin Büyükşehir Belediyesi, 2024-2026 Yerel Eşitlik Eylem Planı, <https://www.mersin.bel.tr/uploads/files/yerelesitlikeylemlani26056456635267474444071-824850.pdf>
- Reyhanlı Belediyesi, 2025-2029 Stratejik Planı, https://www.reyhanli.bel.tr//tema/genel/uploads/faaliyet_raporlari/dosya/2025-2029-STRATEJ%C4%B0K-PLAN-CALI%C5%9EMASI-10-ADET-AMER%C4%B0KAN-C%C4%B0LT.pdf
- Sultanbeyli Belediyesi, 2025-2029 Stratejik Planı, <https://www.sultanbeyli.bel.tr/wp-content/uploads/2024/12/2025-2029-Stratejik-Plan.pdf>

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Göç Politikaları Nasıl Güçlendirilebilir?

